

DE
IOANNIS CAL-
VINI, MAGNI QVON-
DAM GENEVENSIUM MI-
NISTRI, VITA, MORI-
bus, rebus gestis, studijs, ac
denique morte

HISTORIA:

AD REVERENDISSIMVM ARCHI-
episcopum & Comitem Lugdunensem, per Hie-
ronymum Bolsicum, Medicum Lugdu-
nensem descripta;

ET NVNC

Ex Gallico eius Parisijs impresso exemplari
Latinè reddita.

COLONIAE,
Apud hæred. Iacobi Soteris.
M. D. LXXXII.

2. PETRI 2.

Notit Dominus pios de tentatione eripere, iniquos
verò in diem Iudicij referuare cruciandos: magis autē
eos, qui post carnē in concupiscentiā immunditijs am-
bulant, dominationemq; contemnunt, audaces, sibi pla-
centes, sectas non metuunt introducere, blasphemātes.

REVERENDIS-
SIMO IN CHRISTO
PATRI ET DOMINO, D.
PETRO DE ESPINACO, ARCHI-
episcopo ac Comiti Lugdunensi, Fran-
ciae Primati, salutem & omnem foe-
licitatem exoptat Hiero-
nymus Bolsec Me-
dicus.

RATORES, qui clari vquam
fuerunt, eloquentiam, atque di-
cendi facultatem in suorum cli-
entum defensione, quam in reo-
rum accusatione exerere maluis-
se videntur. Et Ciceronis quidem,
quasi in accusando consumpsit, non alia ad nos ex omni-
bus eius orationibus, actionibusve perueniunt, quam
quibus Verrem, ciuem Romanum, qui in explebili aua-
ritia, & intolerabili libidine Prouinciam Siciliam ad-
ministrauerat, est persecutus. Et surdo maledicendum
etiam non esse, vulgo iactatum prouerbiū est: quod
vel de absente, vel de vita functo aequē potest intelligi.
Atque huc etiam pertinet, quod non minus vulgo dici-
tur, nimirum, ut post funera atque mortem laudes.
Quorum hoc postremum tamen bene expensum non
eam vim habet, quod omnes omnino homines post mor-

EPISTOLA

tem laudari debeant, sed quod eos, qui praeclaras & laudabiles actiones in vita sunt sectati, ob eas tamen viuos celebrari minus conueniat, non modo adulatione, cuius hoc speciem pra se ferret, euitanda causa: sed quod exitus finisque sit expectandus, qui finis opus coronare soleat, atque efficere, ut qua bene quis seu male auspicatus fuerit, approbationem accipiant. Qua commemorare volui, quod non desuturos certo sciam, qui his, quas dixi, rationibus permoti, hoc meum studium reprahensuri sint, & vitio daturi, quod vitiosas Ioannis Caluini Geneuensis Ministri actiones plurimas, postquam esse desijt, detegere, & in apertum proferre voluerim, multoque aliter, quam Theodorus Beza faciat, eius discipulus & successor, in ea praefatione, quam Magistri Commentario in Iosue praefixit, de eius vita atque moribus narrationem contexuerim. Veruntamen in promptu habeo, qua contra maledicos & iniquos hosce iudices me defendam ac tuear, Platonis sententiam, Qui vitiorum sordibus immersus, bonus nihilominus vir censeatur, & virtutibus ornatus, ac propterea in sublimem honoris gradum subleuatus sit, hunc maiori Rempub. clade afficere, ac plus in eam detrimenti inferre, quam aliqui alios in magno numero ad nihil viles ac perniciosos ciues, quos improbos esse agnoscunt omnes, neque alio loco habent. Nam animo atque cogitatione reuoluens, incredibilem calamitatem, ac deplorandam miseriam Franciae, & finitimus Prouincijs illatam, in quibus vix aliquis credat, quantus numerus sit rudium, simpliciumque hominum, qui magna animi leuitate atque inconstantia a vera, san-

DEDICAT.

sanctaeque Ecclesiae se obedientia miseri subtraxerunt, praeceptorumque Patrum doctrinam deseruerunt, ut Caluini se secta manciparent ac deuouerent, nugari impudentis Theodori Beza garrulitate atque mendacis decepti, transuersumque acti, qui eum omnes Dei Prophetas, Apostolos, & Domini nostri IESV Christi discipulos, atque horum successores, veros, sinceros atque legitimos Ecclesiae Doctores vita sanctimonia, atque honestate, omnique virtutum genere superasse, nugaciter contendit, continere me diutius non potui, sed silentium abrupte coactus sum, ut eodem zelo atque spiritu, qui me Anno millesimo, quingentesimo, quinquagesimo secundo incitabat, ut praesens praesenti in eo, quem ipsi Geneua coegerant, caetu atque Consilio palam resisterem, etiam nunc permotus & instigatus, manum calamo admouerem, & Beza me obusum obicerem, eiusque mendacia confutarem, quibus in magnum diuinae gloriae praedicium, & ad Ecclesiam, domus Dei, euidentem ruinam, qui malitiosissimus Sathana minister fuit, eum syncerum ac praeellentem Dei seruum fuisse, asserere ac predicare est ausus. Deum autem testem appello, non me inuidia, priuatoque aduersus quemquam illorum odio incitatum, ad scribendum accedere, & Caluini quam enormia vitia, & quam insignis vitae turpitudine fuerit contra Bezam explicanda mihi sumpsisse, sed Diuini honoris, veritatisque vindicando zelo partim, partim commiseratione permotum, quam ex simplicium hominum, quos misere deceperunt, ruina atque interitu capiebam. Iam hoc quoque eundem testor Deum, nihil me hoc tra-

EPISTOLA

Statu complexum, quod contra meam conscientiam scriptum esse mihi conscius sim, sed quæ scribo, omnia veritate niti, & vel ex tabulis ac testimonijs ea me manu ipsius Caluini conscriptis desumpsisse, vel referentibus maxime auctoritatis viris cognouisse, vel meis oculis conspexisse, manuque palpassse. Et meum quidem erat consilium facere, vt multis ante annis hoc opusculum in manus hominum, lucemque veniret, nisi omnibus modis prohibitis, omnesque mihi via præclusa fuissent. Antiquum enim Dei, ipsiusque veritatis hostem apparet omne suum studium in eo posuisse, conatusque, potentiamque suam omnem in eo exeruisse, vt me a proposito retraheret, qui magna aduersum me aduersariorum cohorte concitata, quasi vim intulit, coegitque illud huc & sic suppressere. Caluiniana vero etiam secula dediti, ac mancipati, præter eas, quas vita mea struxerunt, collocaruntque, insidias atque tendiculas, continenter mihi bellum mouerunt, mouentque etiamnum, quibus hoc damus operam, vt me in inuidiam atque odium omnium, quotquot sunt hominum, pertrahant, non solum per acres contra me conscriptas inuectiuas, per varios aduersum me latratus morsusque, per multiplices imposturas, quarum sibi possessionem acquisierunt, ariemque publice profitentur, verum etiam cum magno ipsorum probro, admodumque sordide, literis clam recteque confictis, atque ad suos confederatos missis, quales mihi exhibita, mecumque frequenter communicata fuere: Quod si Dei dextera propectus confirmatusque non fuisset, qui singulari sua providentia, insignes pietate, fide, ac charitate viros ad meum

DEDICAT.

meum auxilium preparauit, fieri aliter non potuisse plane certus sum, quin calamitatibus hisce in me nimis abundanter ingruentibus, desperationis barathro totus inuoluerer atque absorberer. Inter omnes autem, qui afflicto mihi magno solatio, angustijs presso, atque necessitatibus constricto auxilio fuerunt, multum tua Clementia & liberalitati obligatum constrictumque teneri me sentio, agnosco, diserteque profiteor. Sed ne a proposito discedam, cum hunc de Caluini vita, moribus, ac morte libellum, a perquam multis Dominis amicisque meis rogatus & sollicitatus, ad Dei Opt. Max. honorem, ad parentem mendaciorum, eiusque ministros pudore confundendos, veros autem fideles confirmandos, quiue misere seducti sunt, si hac eos gratia dignetur Deus, in viam reducendos, hoc tempore in lucem emittere decreuisssem, cui commendare ac dedicare rectius vel possem vel deberem, nullus mihi occurrit, quam tu Reuerendissime Domine, qui inter Franciæ nostræ Pastores & generis nobilitate, & doctrinæ laude excellis, ac Dei gloria, Ecclesiæque restauranda zelo abundas, esque mirabiliter incensus. Quapropter, Clementissime Domine, hoc a me oblatum leuidentse munus consueta beneuolentia suscipias, tuoque favore prosequaris, obnixero, vt sultum ac sustentatum eo fauoris tui præsidio lucem aspicere, & in manus hominum venire, aduersarijque ac hostes Dei, veritatisque magis percelli, vehementiusque pudore confundi sic possint. Quorum nos audaciam, temerarios ausus, inquietas mentes atque studia per magni Dei infinitam potentiam, sapientiam, iusticiam, bonitatemque

EPISTOLA

que repressa breui euerſaque oculis noſtris conſpectu-
ros ſpem concipio. Caterum beneuolentia metua, Re-
uerendiſſime Domine, ſubmiſſe ac ſyncere commen-
dans, Deum precor, longa te vita ſanum diutiſſime di-
gnetur, omneſque tibi ſælicitates, atque cor-
poris ſimul ac animi bona, commodau-
e adaugeat atque multiplicat. Lug-
duni xxvi. Iunij, Anno

1577.

PRAE.

PRAEFATIO AD LECTOREM.

Ratio, lector benouole, il-
lustre excellensq; donum,
homini est præter cetera a-
nimantia collatum, ad cuius nor-
mam cogitationes suas omnes, de-
sideria, actionesque in hac corru-
pta rerum natura dirigat gubernat-
que. Quam qui ducem deserit, vt
peregrinas opiniones sectetur, ex-
templò seductus, in infinitas stul-
ticias, tanquam auias vias, ad omnis
humanitatis expertes cogitationes,
& studia quasi beluina abripitur.
Quod, qui rerum naturas, homi-
numque actiones scrutari solent,
homines sapientes, in ijs potissi-
mum sic euenire rectè obseruarunt,
qui, vt sectis se peculiaribus eman-
ciparent, ac planè astringerent, ra-
tionis

PRAEFATIO

tionis vsum, & quæ verè est, scientiam abiecerunt. Hi quippe in tantam cæcitatem prolabantur, vt facultatum omnium propinquorum, amicorumque, atque adeò famæ & existimationis suæ iacturam minoris faciant, quàm suis vt sectis sectarumque magistris quicquam derogari, detrahive patiantur: hi insuper cæco & indiscreto zelo ad sectas, quibus sunt addicti, fouendas, magistrosque suos, quos non vt homines, sed tanquam Deos colunt, obseruantque, exaltandos, tam propenso studio feruntur, vt ad diriora designanda, quàm Antiochus vnquam Epiphanes, aut alius quis magis etiam impius perpetrarit, perducere, pertrahique fiant; velut dum arces atque oppida inuadere, templa & monasteria spoliare, demoliri, incendere, au-

rea,

AD LECTOREM.

rea, argenteaque vasa, & dicata diuino cultui ornamenta diripere, virtutibus atque doctrina præcëlentes viros è medio tollere, nulla religione absterrentur. Quæ me res mouit, vt hunc tractatum edere voluerim, ex cuius lectione instrui omnes possent, quantum, qui ad Caluini se doctrinam contulerunt, eumque sunt, ac si verus Dei minister & Propheta aliquis esset, amplexi. à recta veritatis semita abducti sint atque deflexerint. Quamuis autem certum hoc habeam, ex huius sectæ schola exsurrecturum statim aliquem, qui responsurus ad instar illius Passauantij aut Matagonis de Matagonibus sannis me excipiat; ego tamen scommata eorum, risus, sannas, imposturas nihili facio, prorsusque contemno; & si vitam ac facultatem largiatur Deus,

PRAEFATIO.

Deus, futurum spero, ne respon-
sum, &, quod aiunt, replicam de-
siderent. Interea hoc exiguo labo-
re meo, lector beneuole, quod tuo
commodo facias, vtere. Deum O-
ptimum Maximum rogo, vt
suo tibi auxilio adesse, ac
sancto te spiritu il-
lustrare dig-
netur.

AVTHO.

AVTHORIS AD
Lectorem.

*Iamdudum latui, & filui satis: exeo tan-
dem:
Et loquor intrepidus, Bezae commenta
reuincens
Falsa, quibus sanctum Christi deturbat o-
uile.
Nitere doctrinae Patrum veterum opti-
me lector.
Pelle nouos impostores, qui toxica melle
Fucato obducunt. Cur vincit opinio ve-
tum?*

IOAN.

IOANNIS CAL- VINI, MAGNI QVON-

DAM GENEVENSIUM ML

nistri, vita, mores, res ge-
stæ, doctrina, ac deni-
que mors:

DESCRIPTA

*Per Hieronymum Hermes Bolsec,
Medicum Lugdunensem.*

CAPVT I.

INTER omnes illas miseras, quas
post primi parentis nostri lapsum,
mendacij pater, auctorq; peccati in
orbem inuexit, hæresis nullo non
zuo maximas semper turbas dedit, grauissi-
masq; seditiones atque discordias concitauit.
Quod scædum & horribile, perniciosissimum-
que monstrum, quia ex superbo fastu, atq; igno-
rantia prognatum est, idcirco hæreticus vtrius-
que vitij, tanquam à proximis propinquis ad se
deriuati, quasi heres succedit. Quotquot enim
fuerunt vnquam, & etiamnum sunt hæretici ma-
iorem sibi fastu superbiq; turgidi, cum probi-
tatis tum virtutis laudē, quàm qua præditi reue-
rà sint, semper vendicāt; vsq; eò, vt & cæteros
omnes

CALVINI.

omnes à secta abhorrentes non solū contem-
ptu & vituperio, verum capitali etiam odio di-
gnos existiment, atq; infectetur: tanta verò etiā
ignorantiæ cæcitate sunt offusi, vt suę tantum-
modò opinioni, quam animo semel suoq; ce-
rebro impresserunt, mordicus adhærescentes,
diuelli ab ea non possint, neq; vllis rationibus
ad veræ scientiæ veritatisq; lucem intuendam
reduci. Et nullo quidem non tempore, occasi-
one, aut oportunitate mendacij hic parens, pa-
cisque & tranquillitatis publicæ hostis obnixè
contendit semper, animorū inter homines v-
nionem turbatā diuellere, puramq; & synceram
ipsius veri cognitionem tenebris inuolutā oc-
cultare. Nec tamē hic ego diuersas Philosopho-
rum, & eorum, qui res naturales perscrutari vo-
luerūt, sectas, neq; variæ idololatriæ genera in-
ter Gentes ipso auctore introducta commemo-
rabo; sed eas tantū, quæ inter Christianæ reli-
gionis cultores ex ipso ortę ac propagatę sunt,
sectas attingā. In Iudeorum populo, Egessippus
vetus admodū & religione Christiana egregiē
imbutus auctor, scriptū reliquit, septem inter
se diuersas sectas extitisse, Essenorū videlicet,
Galilæorum, Hemerobaptistarum, Mesbuthe-
norum, Samaritanorum, Sadduceorū & Phari-
sæorum, qui omnes, vt opinione, ita etiā odio
inter se dissiderēt. Postquam verò lex Euange-
lica recepta fuit, eiusdem Sathanę instinctu, ma-
ior ietiam frequentia hæretici passim prodire,
exor-

exortique sunt; ex quorum numero idem Egesippus fuisse testatur Episcopum quendam, Theobutum nomine, qui primus Christianos committere, & Ecclesiæ quietem falsis propositis thesibus, vanisque opinionibus introductis turbare aggressus est. Secuti deinde sunt, qui contra *ἡνδομα*, DEI VERBI, & eandē, quam cum patre habet æternitatem, hæresim inuexerunt; quorum alij clarè & apertè, alij obscurè atque tectè diuinam in Christo naturam pernegarunt. Horū Duces & Antesignani fuere Cerinthus, Artemus, Paulus Samosatenus, & post illos Arrius. Deinde quidā Carpocrates, eiusque Gregales, qui inter Christianos omnia inter omnes communia esse oportere, atq; ad eò etiam vxores, tradiderunt; sed ijdem quoque carnalium desideriorum, voluptatumque effrenem licentiam, confusionemq; inuexerunt, quam etiam sectam per Anabaptistas nostro hoc tempore Sathanas resuscitauit. Tertio Ebion, eiusque socij Mosaicarum etiam cæremoniæ in euangelica lege necessariam obseruationem esse docuerunt, quod dogma magnorum in Ecclesia motuū causa extitit. Quarta fuit Basilidis, Marcionis, Manetis secta, qui de causâ peccati ratiocinantes, duo esse principia contraria inter se, eademque coæterna concluderunt, bonum & malum, lucem atq; tenebras: tum Stoicam quandam necessitatem in omnibus humanis actionibus bonis malisque constituerunt.

tuerunt. Quintus ex ordine Pelagius cum sua hæresi prodijt, qui bonis operibus meritisque sine Dei gratia salutem vitamque æternam hominem acquirere, sibi que procurare posse contendit. Ibi tum deinde magicis artibus imbuti prastigiatōres quāmplures, & Sathanæ mancipia sese vnā ingesserunt, qui idiotas & minus perspicaces, prestigijs & imposturis suis magna frequentia seductos à Christi fide auerterunt. Quos ingens deinde aliorum phanaticorum caeterua secuta est, qui varias, quales sunt de spiritus sancti processione, de sanctorum inuocatione, de nostra pro defunctorum animabus intercessione, atque suffragijs, deque similibus alijs controuersijs, quæstiones erroneasq; opinionones disseminarunt.

CAPVT II.

CAEterum nostro hoc æuo eundem illum Dei aduersarium, & pacis atq; Christianæ concordie hostem apparet præcipuas potissimasque ex ijs, quas recensuimus, hæresibus, falsisque dogmatibus, quæ iam olim confutata fuere ac damnata, quasi in vnā massam conflatas in Geneuense oppidū, rursus inuexisse, idque Ioannis Caluini Nouiodunensis opera atque studio, hominis, si quisquam vnquam alius fuit, superbi, arrogantis, ambitiosi, crudelis, vindictæ cupidi, & denique valdè imperiti; sicut veris me vi-

uisque rationibus deinceps demonstraturum spero; quamuis deesse non ignorem, qui aliter opinentur atque sentiant; ij nimirum, qui Theodori Bezae, Caluini in eadem ciuitate ad falsam eius doctrinam propagandam successoris, mendaci ac fucata, friuolaque garrulitate circumuenti atque decepti doctrinam eius minus diligenter expendunt. Subdolis enim atque impudens hic, loquacissimusque nugator in ea sua praefatione, quam Caluini commentario in Iosue praemisit, vitam, mores, res gestas, mortem denique huius sui antecessoris describens, eum, quem magistrum, amicum, parentemque suum nominat, super omnes omnino homines in omni sanctitatis atque scientiae laude extollit, euehitque; & in narrationis suae progressu affirmare hoc videtur, valde Deum Caluino suo obnoxium esse atque obligatum, tanquam honoris, gloriaeque; diuinæ hoc tempore singulari vindici, & religionis Christianae vnico assertori, quo si fuisset destitutus, in summum Deus amittendae suae gloriae, & religio, ne funditus deleteretur, venisset discrimen. Hæc postquam ego commenta & execrandas blasphemias latè cernerem per Franciam, vicinasque Prouincias spargi, & credi passim, fidemque atque auctoritatem iam obtinuisse, non sine maximo diuini honoris prauiudicio, Dei que filij Domini nostri IESV Christi summa iniuria, contemptuque, plurimorum quoque idiotarum, quiue minus cauti

cauti essent, miserrimo exitio, ut qui fallacibus huiusmodi & subdolis imposturis circumuenti, captique; sanctæ Ecclesiæ matris gregem cateruatim defererent, & ad sectam, atque erroneam Caluini doctrinam se adiungerent, hunc libellum in lucem edidi, ut clarum facerem, quis & qualis iste Caluinus fuerit, quantumque aberrarint, falsique sint, qui ob eam, quam de eius virtute, morum sanctitate, doctrinaque præstantia opinionem conceperant, leuitate quadam, inconsideratoque & impudenti zelo eius sectam & doctrinam sic sunt amplexi, ut se ei quasi deuouerent & astringerent. Ergo reiecta in aliud opus, quod propediem post hoc sequetur, vita ipsius Bezae, & quemadmodum lasciuus poeta, per omnis generis vitia & turpes voluptates volutatus, repente Doctor factus, ad diuinam scripturam, & quæ inter cæteras difficilima est, & maximi momenti, D. Pauli ad Romanos Epistolam interpretandam accesserit, his, inquam, in aliud opus dilatis, nunc honorificos illi titulos, quibus suum Beza parentem, magistrum, amicum affecit, falsoque exornauit, detrudere, ac simul omnia his, quæ à Beza assignantur, contraria in ipso habuisse demonstrare conabor: Deum testatus, omnesque cœlestis regni ciues, & quotquot sani iudicij sunt homines, nihil me neque ira, neque inuidia, maleuolentiæue concitatum, transuersumque actum, vel præter veritatem, vel contra

tra conscientiam dicturum scripturumue; existimare autem, secus si faciam, & diutius hoc opusculum supprimam, diuini beneficii immemorem, etiam conscientiae reluctaturum fuisset. Antehac enim diu est, quod emendationis reformationisque; alicuius spes me, ne facerem, retraxerit; qua frustrari me, & in deterius res magis ac magis indies prolabi, & veritatem mendacio obnubilari cum animaduertentem, diuturno desiderio meo satisfacere tandem conscientia urgente sum coactus.

CAPVT III.

INsignis ille Philosophus Plato, qui excellentibus à Deo Opt. Maximo ingenij dotibus exornatus fuit, Republicam constituit, cui timorem atque verecundiam praefecit & praeclare quidem; nisi enim ad custodiam ciuitatis hi custodes inuigilent, modestiam tueri admodum est difficile. Nam simulatque illi vel indormiscunt, vel se plane subducunt, omnia pessum eunt, & unusquisque à recta semita aberrans, rationis terminos egreditur; ita quidem, ut cum barbarissimis & omnium immanissimis, immò cum ipsis daemonibus, si mendacia pallianda, veritas obscuranda, seu supprimenda sit, certare atque contendere possint. At verò Theodorum Bezam pudorem atque verecundiam procul à se omnem exterminasse, cum ex alijs eius scriptis reluceat, tum in

in praefatione, quam diximus, clarissime ipse declarauit, in qua ex diametro cum veritate pugnantia, persuadere tamen contendit, magistrumque suum, parentem atque amicum, quasi in coelum laudibus efferre conatur, non aliter ac si omnes retrò homines in omni virtutum atque doctrinarum genere post se longè reliquerit. Inter ceteras verò dotes, quas ipsi affingit, admirabilem illi mansuetudinem & benignitatem attribuit, & ad ignoscendum, à quibus laesus esset, supra modum facilem fuisse praedicat: quamuis animo valde iracundo, & maligno fuerit; & ita quidem obstinate maligno, ut quas semel contra quem iras concepisset, nunquam deponeret. Testimonio esse potest de Michaelē Villanouano Medico, cui Serueto cognomen etiam fuit, historia, homine arrogantissimo & insolentissimo; quod, qui eo usque in Charlieu sunt, ubi sub annum circiter 1540. apud Riuiroie est commoratus, testari possunt. Inde ex Charlieu ob ea, quae illic stolidè & insolenter designauerat, migrare coactus in Delphinatum concessit. Ex quo loco ad Caluinum Geneuae commorantem, (fuit hoc anno 1546.) literas scripsit, & vnà librum manu descriptum, cum triginta epistolis suis misit, in quibus Caluinum de erroribus, quos ex eius de doctrina Christiana institutionum, alijsque libris collegerat, cum non leui eius & quod profitebatur dogmatis nota admonebat. Quae eius

B 3 repræ-

repræhensionem iniquissimè ferens immortale aduersus Seruetum odium concepit, & necem ei machinatus est. Nam hoc eum animo fuisse literæ fidem faciunt, quas Idibus Februarij eodem ipso anno ad Petrum Viretum, Lausannæ tum commorantem, manu sua scriptas dedit, quarum hæc fuit inscriptio: *Eximio Domini nostri Iesu Christi seruo Petro Vireto, Lausannensis Ecclesiæ Pastori, Symonista charissimo.* Inter cætera autem, quæ in illa epistola de Serueto sunt, hæc scribit etiam: *Seruetus cupit huc venire, sed a me accersitur. Ego autem nunquam committam, ut fidem meam eatenus obstrictam habeat. Iam enim constitutum habeo, si veniat, nunquam pati, ut saluus exeat.* Hæc cino, rogo vos, verba sunt hominis vsque adeò mansueti, vsque adeò benigni, vsque adeò ad condonandas iniurias facilis? Dei planè voluntate accidit, quòd hæc epistola ad meas manus delata sit, quam ego multis admodum honoratis viris sæpè ostendi, & etiamnum, ubi eadem sit, noui. Cæterùm, parum foret verbis eum à Christiana pietate alienis usum fuisse, si non etiam effectum ea suum sortita essent. Nam omnes postea modos peruestigauit, quibus homini nocere, necemque procurare posset, & scripsit idcirco ad R. Dominum Cardinalem Turnonium, eo ipso tempore Regis per Galliam vicos gerentè, Seruetum de hæresi accusans. Vnde Cardinalis in risum vehementer solutus; Hæreticus, aiebat, hic hæ-

reti.

reticum accusat. Has quoque literas & mihi, & pluribus alijs Illustrissimi Cardinalis Secretarius, Dominus de Gaure ostendit. Sed eodem quoque tempore à Caluino instigatus Guilielmus Trie, de eadem re Lugdunum atque Viennam literas misit: factumque hinc est, ut in carcerem Seruetus abriperetur, ex quo tamen ipse postea elapsus est.

CAPVT IIII.

Lapsus igitur Viennæ ex custodia Seruetus, indeq; fuga se propiciens Anno 1553. in Italiam, idque Genoua iter habuit. Erat autem dies Dominicus is, quo Genouam ingressus est, neque cogitabat illic subsistere, sed metu Caluini progredi, nisi securitatem sibi eo die per statuta & priuilegia ciuitatis fuisset pollicitus; Sed hæc quidem priuilegia Caluinus nihil moratus, simulac certior de aduentu in urbem Serueti factus est, Nicolaium ministrum suum accusatorem submisit, qui ipsum in ius vocaret, & post eundem diem Antonium fratrem suum, qui pro ministro cautionem interponeret, subornauit; atq; adeò tanto feruore tamque ardenti studio ipse, eiusque socij neci eius proeuerandæ institerunt, ut viuus læto igne exustus tum fuerit, cum huius adeò mansueti, adeò ad condonandas offensas facilis parentis, magistri, & amici Theodori Bæzæ permagno desiderio & voluptate. Non sum

B

4

ne-

nescius hic, me idem responsum relaturum, quod Caluinus ipse ad se purgandum attulit in eo libello, quæ contra errores Serueti postei us necem conscripsit. Nam cum animaduerneret, multos hac cæde, quæ Geneuæ facta esset, offensus, eo, quod non ita pridem librum in lucem misisset, in quo, Hæreticos esse à medio tollendos, pernegauerat, ut inuidiam declinaret, librum, quem dixi, contra Serueti errores conscripsit, Scabinos, Magistratum, atque Iudices Geneuenses, seq; ipsum seueræ huius animaduersionis auctores esse, pernegans. Neque enim Geneuenses, sed Ecclesias Tigurinam, Bernensem & Basiliensem capitalem contra Seruetum sententiam scripsisse, Geneuensesque, sic ipse affirmat, executores latè ab illis Ecclesijs sententiæ tantummodò extitisse; quod valdè friuolum & manifestè falsum esse, ex eo ipso libro depræhendas licet, in quo inter cætera mortis supplicium per Tigurinas Ecclesias ipsi Serueto decretum esse asseruit. Nam ut cuius, inquit, constare possit, me verum dicere, literas hic Procerum Tigurensum proferam, quas, ut breues simus, testimonio esse queant, & cæterarum omnium, quæ eiusdem argumenti sunt, loco. Sic Caluinus. At, qui librum hunc de Serueti morte & erroribus euoluit, & diligenter, quas producit, Tigurensum contra Seruetum literas examinat, nihil in eis reperiet grauius, neque quod de eius nece dictum videri posset, quam

quàm hoc tantummodò, quod sequitur; *Vestrum sit videre, quomodo temeritatem Hominis huius coerceatis.* An hic villa mortis sententia? Non hæc ideo scribo, quod eadem turpissimi monstruosisimiq; hæretici, qualis Seruetus fuit, improbem. Is enim omnium, quotquot viuunt, pessimus fuit & indignus planè, qui in hominum societate versaretur, estque hoc mihi in votis quàm maximè; ut quotquot sunt eius, exterminatos, Ecclesiamque viperis pestibusque huiusmodi purgatam videre possimus. Sed huiusce rei causa hoc vrgendum putavi, ut Sathanaustum ob oculos ponerem, qui, ut simplices, rudes, & nimium credulos decipere posset, elegantem nobis prestigiatores suscitauit, quæ sic instruxit, ut hominem improbissimū aliàs, immanissimumque & vindictæ cupidissimum speciosis titulis, tanquàm summè benignum, clementem, & in condonandis iniurijs facilem extolleret, ornaret, fingeret. Sed maliciosi ipsius ingenij ex eadem ad Viretum epistola manifestum etiam extat indicium aliud, his verbis expressum. *Vnum præterieram, Petrum Ameum Charitularium teneri mea causa in carcere iam vltra quindecim dies. Nunc crudelitatis accusor a quibusdā, quod ultionem tam obstinato animo prosequar. Rogatus sum ut me velim deprecatores interponere. Negavi, me id facturum, donec mihi constet, quibus me calumnijs grauauerit.* Hæcine hominis mansueti, clementis, benigni, iniuriarum immemoris ac facilis ad

ignoscendum, qualem facer ille Propheta Beza descripsit, verba sunt & sententiæ?

CAPVT V.

SED nimium his immorati sumus, ulterius porrò progrediendum est in vita actionibusque Caluini contemplandis, quem probitatis morūque & doctrinæ laudibus Beza tantopere exultit. Eius itaque mores primū actionesque spectemus, deinde quæ doctrina fuerit, videbimus. Nihil iam de natiuitate dicam, quæ in annum 1509. incidit, quo Nouioduni Picardiæ in lucem editus est; neque etiam commemorabo de patre eius Gerardo Cauuino aliud, nisi impium hominem fuisse, & in Deum maximè blasphemum, quod de illo testimonium præcipui aliquot ciues Nouiodunenses interrogati perhibuerunt, Notariusque legalis in publicas tabulas retulit, quarum exemplum cuidam Bartelier, Domini Senatusque Geneuensis Secretario, Nouiodunum huiusce rei gratia, vt in vitam atque mores Caluini inquireret, & qualis adolescens fuisset, exploraret, præcipuè misso, est impertitus. Quod ego testimonium publicum apud hunc vidi, & in ipsiusmet manibus inspexi, & idcirco, vt rem verissimam, commemorare possim. In quo quidem testimonio etiam hoc erat adiectum, Caluinum, cum curatum illic beneficium, & aliud Sacelli cuius-

cuiusdam sacerdotium obtineret, Sodomitici sceleris conuictum in vitæ discrimen venisse, vt igni, quæ huiusmodi sceleris ordinaria & legitima est pœna, concremaretur; Cæterum Episcopi vrbis commiseratione pœnam moderatam, vt cauterio candens eius humero lilium inureretur. Quo probro confusus, neque talem ignominiam ferens, vtrunque Ecclesiasticum beneficium in pastorem Nouiodunensem transtulit, & ab eo certa pecuniæ summa accepta, in Germaniam, deinde in Italiam profectus est, fortunæ, si quam sibi propitiam inuenire posset, se permittens. Illic tum Ferrariæ iter faciens, à Ferrariensi Duce eleemosyna donatus est. Cæterum silentio præterire nolo Nouioduno discedentem, cognomine immutato, Caluinum se pro Cauuino vocitasse, siue imprudentem, siue consulto & de industria, suis quia hoc nomen moribus conueniret, quibus malignum illum & vindictæ cupidissimum Caluinum expressit, cui Iuuenalis, cum in eum xiiij. Satyram scriberet, hunc versum tribuit. *As vindicta bonum, quo non felicius vllum.* Sed fuit etiam, cum se Carolum de Heppe aut Happe oppidò appellaret, & in omnibus literis subscriberet.

CAPVT

NON est verò nobis in hoc amœno itinere subsistendum, ad eius in Geneuensem urbem ingressum, qui in annum circiter 1537. incidit, progrediamur, subtiles eius machinationes & studia spectaturi. Hic in seditioforum & ad res nouas procliuum Ministrorum, quorum ipse similis erat, ordinem cooptatus, statim post, cæteris in eadem vrbe Ministris collegis suis Guilielmo, Farello & alteri cuidam Courault diem Dominicum in Veneris, & illius in hunc ferias transferendas esse, cœnamque pane fermentato, non autem, sicut hæctenus vbique consueuisset, azymo administrandam, quod magnum id ad Papatus exitium momentum allaturum esset, exposuit, persuasitque; ita vt ei vterque eius socius eodẽ, quo ipse, spiritu agitatũ statim assenserit, iunctique simul libellum supplicem, quo vtrunque postularetur, Senatui porrexerint: Senatus autem, antequam quicquam decerneretur, id ad Bernenses vicinos, suosque socios & scederatos referendum censuerunt. Misi nunciũ sunt, & responsum fuit, nihil faciliẽ innouandum videri, neque antiquas consuetudines temere infringendas, quod ad nihil aliud, quam ad non necessarias offensiones sine fructu aliquo excitandas valeat; nihilominus daturos se operam, propediem vt Synodus Lausannæ ad vtrunque hunc articulum discuti-

discutiendum coeat; vbi quicquid cõcludatur decernaturque, hoc obseruandum esse. Hoc responso accepto tres illi Ministri Farellus, Caluinus & Courault à Senatu vacati fuere, vbi lectis Bernensium literis amicè rogati sunt, Bernensium Dominorum consilio acquiescere, nihilque nouare vellent. Calvinus improbari sententiam suam non ferens, & omnes idcirco vias rationesque, quemadmodum voti compos fieri posset, perscrutatus, cum vtroque suo collega deliberat, qui tandem, turbarum inter ciues & discordiarum semina spargenda, plebemque, satis alioqui ad seditiones pronam, aduersus Syndicos, gubernatores, & minoris Concilij Procures commouendam, statuunt; certa spe freti, in eiusmodi vbis atque ciuium discordia, dum nemo contra se obijceret, hoc, quod constituiissent, consequi se atque exequi posse.

CAPVT VII.

INterea accidit, vt mense Februario Anno 1537. quidam Legier Beschaut, & alij dissoluti & lasciui aliquot adolescentes, ciuium filij, quod per urbem, die quodam ex pileis flosculorum loco porrum gestantes vagabundi discurrissent, ad carcerem traherentur. Hos Farellus in carcere inuisens duris admodum verbis obiurgat, multisque iniurijs onerat; erat enim homo supra modum iracundus immoderatiq̃ & intemperantis ingenij, cuius

ius rei, qui illo aliquādo vti sunt, testes esse possunt. Proceres verocū maturius secum, quod à captiuis adolescentibus designatum erat, ex iuuenili leuitate commissum esse expenderent, verbis seridè admonitos atque obiurgatos relaxarunt. Hanc ministri occasionem vociferandi, & pro concione in magistratum inuehendi cupidè arripuerunt. Inter cæteros Courault gladiatorie se in suggestu iactans, infinita in eos conuitia atque probra conijciebat. Decimo die Martij, qui erat Dominicus, quo etiam frequēs Senatus conuocatus erat, Riuus Calvinus pro concione in hæc verba prorupit: Senatus seu Concilium, quod habēdum esset, Diaboli concilium esse, pluraque alia probra sædaque conuitia in ipsos Proceres Dominosque euomit, seditioni ac tumultui sic viam sternēs. Hęc ego quasi ad verbum ex libro Rubro, qui in Curia ciuitatis asseruatur, exscripta recito, exemplumque eius, si quis cupiat inspicere, etiam nū, vbi sit, scio. Duodecimo Martij allatæ sunt à Bernensibus Dominis literæ ad Geneuenses, quibus nunciabatur Synodum, de qua antea perscripserant, ad vltimum eiusdem mensis diem Lausannæ indictam. Quæ literæ Farello & Caluino, eam ob causam in curiam à Senatu vocatis, lectæ sunt, ijsque vt ad eam irent mandatum fuit; quos etiam, ne sic amplius in concionibus publicè magistratum proscinderent ac probris onerarent, amicè obtestati sunt: sed si quos

quos vitij obnoxios, quorum vita esset improba, nossent, eos, postquam quod ipsoꝝ muneris esset, fraterne secundum Euangelicam doctrinam increpassent, sicque illi corrigi nollent, ad magistratum deferrent; qui officio suo non defuturus, sed pœnis à lege præscriptis delinquentes atque noxios coerciturus esset. Quæ illorum exhortationes atque præces non tantum apud Farelum, Caluinum & Courault, ministros habuerunt ponderis, vt debacchari & aduersus Dominos suos vociferari, eosque maledictis proscindere desisterent. Tandem itaque minas addiderunt, grauesque ijs, ni desisterent, pœnas interminati sunt: sed hoc quoque frustra fuit, & ne quidem edictis illis, minisque terreri aut à maledicēdo abduci potuerunt. Omnium vero maximè Courault insolentibus admodum mordacibusque in eos verbis inuectus, ebriosos porcos appellabat immò verò maioribus iniurijs proscindebat.

CAPVT VIII.

Eiusdem mensis vicesimo sexto die electus ex senatu, qui ad Synodū Lausannensem Legatus Geneuensium nomine proficisceretur, Ioannes Philippinus, addita, pro se duobusque ministris, Farello & Caluino, qui, vt dictum est, ad Synodum etiam abire iussi fuerant, pecunia. Qui, tametsi Lausannam quidem venerint, superbia tamen fastu-

faustuque turgidi, nunquam aliorum ministro-
rum congregationi interesse voluere; ita qui-
dem, vt ociose intra extraque oppidum ober-
rantes, ne semel quidem in eorum cœtu com-
paruerint. Indicent iam hic æqui, & sani rerum
æstimatores, quo huiusmodi homines spiritu
agitati fuerint. Dominicæ die, septimo scilicet
Aprilis, Courault pro concione multo etiam
petulantius in ipsos Dominos vociferando de-
bacchatus, & in hæc verba prorumpens, Syndi-
ci, inquit, nostros cereos pedes habent; & pau-
lò post, nihil aliud existimare Syndicos sibi que
de regno Dei persuasum habere, quàm ranarū
regnum esse. Eiusdem mensis decimo nono die
à Bernensib. literæ allatæ fuerunt, quibus roga-
bant Geneuenses, dare operam vellent, ne ab
Ecclesiarum suarum ritibus discederent; sed
cæremonias & statuta, in superiori Lausannensi
Synodo ordinata, sequerentur. Farellus & Cal-
uinus vocati ad Senatum, aderant, cum hæc lite-
ræ legerentur, quos deinde rogare non destite-
runt, ne quid nouare, sed iisdem plane, quibus
Bernenses Ecclesiæ, ritibus vti vellent, quippe
quos Geneuensis Respub. obseruaturam se ef-
fet pollicita. Ac quoniam non dissimulabant,
indicijsque è suggestu quibusdam, dum verba
ad populum facerent, non se parituros satis in-
nuebant, additæ aliæ preces sunt, rogatique, tã-
tum biduo post, xxj. Aprilis die, in solenni Pas-
chæ festo (Anni gratiæ xxxviij. initiū hoc erat)

à no

à nouandis rebus abstinerent. Quod si face-
rent, daturos se operam polliciti sunt vt in ea
Synodo, quæ Tiguri ante Pentecosten celebrā-
da esset, eorum ratio, eiusque, quod ipsi postu-
lassent, haberetur.

CAPVT IX.

EO, quem dixi, xix. Aprilis die ad Præfe-
ctos de Gez & Ternier hæc relata res
est, & cum eis de ea communicatum,
qui, in cæremonijs & cænæ admini-
stratione vna eademque per omnia ratio vt ob-
seruaretur, neue aliqua mutatio fieret, daturos
se operam sunt polliciti. Et quidem quòd eo
mane Courault postamicas, & singulari ex affe-
ctu profectas obtestationes, quibus sæpe tum
ipse, tum eius quoque socij sollicitati fuerant,
spretis etiam seueris illis, ne in magistratum in-
ueherentur, neue opprobrijs hunc & iniurijs
incesserent amplius, edictis, maiori quàm vn-
quam insolentia in eos declamauerat, concio-
nandi officio, atque munere ei tum interdixe-
runt: Et eodem die is, quæ vocat Galli le grand
Saultier Farellum & Caluinum in suis quemq;
ædibus etiã conuenit, ex Senatus sententia man-
datoque, vt ne alio, quàm Ecclesiæ Bernenses
confueuissent, modo cœnam exhiberent, & ne
quicquam innouare vellent, rogaturus. Cui di-
sertè rotundisq; verbis parituros se, & quæ
Bernenses ordinassent, obseruatuos pernega-
runt;

C

runt; idque illorum responsum ipse ad Senat-
um retulit. At Courault contrà quàm ei pri-
diè mandatum fuerat, in Paschæ Vigilijs, xx. A-
prilis die, ad S. Geruasium suggestu consensu,
maiores in magistratum, quam vnquam iniuri-
as & contumelias effudit. Ob quam contuma-
cem rebellionem in carcerem abductus est.
Quod siue iac Farello & Caluino fuisset re-
nunciatum, ad Senatores in curiam ingressi,
inter alia nimis quam arroganter & perau-
dacter prolata verba, quæ Christianam mo-
destiam minime decebant, Farellus pleno
stomacho in hos sermones prorupit; Factum
ab illis nequiter atque improbè, sicut essent
etiam nefarij, improbi, & iniqui, quorum
consilio, atque opera in vincula coniectus
Courault esset, quique hoc factum approba-
rent. Quas tentas iniurias & contumelias, li-
cet in ipsius Concilij confessu in præsentem
Dominos protulissent, rogati nihilominus
iterum sunt humanissimè, Bernensibus vt
Dominis morem gererent: Sed iterum illi ex-
pressè negarunt & domum quisque suam re-
uerſi sunt. Nihilominus proceres metu valdè
consternati, ne, si aliter, quàm consueuissent
& Bernenses fœderati atque socij eorum vel-
lent probassentque, cœna administraretur, cõ-
fusionis turbationisque inter ciues fomen-
tum hoc atque causa esset, etiam tertio mag-
num Saultier ad Farellum & Caluinum mi-
serunt

serunt, vt hoc ab eis contenderet; Sed con-
stanter rotundèque etiam tertio recusarunt.
Cæterum Dominis neque hoc satis fuit, sed
cum omnes sibi vias ineundas censuissent,
quibus à ciuitate, cui præerant, tumultum
auerterent, & ad Bernensium se voluntatem,
quoad sacrorum in suis quoque Ecclesijs ri-
tum conformantes, in eorum amicitia persiste-
re possent; hoc etiam quartum consilium cœ-
perunt, vt Dominum Ludouicum Diesbach-
um, apud Bernenses nobilitate generis clarum,
admodumque honoratum & magnæ auctoritatis
virum, qui tum fortè sub meridiem Geueam
ingressus erat, adirent. Quem, postquam ei Ber-
nensium literas de iisdem retinendis ritibus ex-
hibuissent, & simul proteruam obstinatamque
ministorum suorum, Farelli & Caluini, rebel-
lionem, à nullis hoc precibus impetrari posset,
exposuissent, rogarunt, dignaretur ipse quo-
que ad hanc in ceremonijs concordiam eos et
hortari, & ne quam tumultuandi ciuibz vic-
inisque subsannandi occasionem dare vellent,
commonefacere. Quid ministri autem Farellus
Caluinusque, tantine viri auctoritati cesserunt?
minimè hoc quidem; sed neque Domini de
Diesbach ratione vlla habita, certè non maiori,
quam qui hoc antea sollicitarant, in obstinatio-
ne sua perstiterunt, nihil se facturos plane pro-
fessi. Atque eccum tibi præclarum & illustre
eius, quam Beza inter sanctum diuinumque

Paulum, & suum parentem, magistrum, amicum Caluinum iussit, comparationis exemplum, argumentumque. Et illius quidem hæc vox est; quis conturbatur inter vos, & ego non vror? Hic autem vniuersam videt Ciuitatem commoueri propter eam, quam introducere nitebatur consuetorum rituum mutationem; quæ inde inter Bernenses & Geneuenses provenire inimicitiae possent, huius oculis proponuntur, neque quicquam mouetur sic tamen; sed manet totus inexorabilis, obstinatusque persistit. Quid est, si non Diabolica hæc est & infernalis obstinatio? Vestrum, quicumque estis viri boni, & cordati, iudicium appello.

CAPVT X.

HAnc duorum ministrorum tantam animi durtiem & obstinatam contumaciam postquam Syndici atque magistratus perspexissent, sui esse muneris crediderunt, ne qua mutatio in cœne, quæ postridie administranda erat, cæremoniis fieret, prouidere, & quæ hinc exoriri posset, offensionem obuiam ire, ideoque concionandi prouinciam per urbem, & quantum Geneuensium se extenderet iurisdictio, illis ademptam, cui dñ Henrico Mario, vt is postridie, ipso Paschæ festo, & concionaretur, & cœnam distribueret, mandarunt. De quo Farellus & Caluinus certiores redditi, Marium hunc domi suæ conuen-

uenerunt, & infinitis in eum probris coniectis, quem arrogantem, temerarium, superbum vocitabant, tantum qui officium tantamque functionem accipere & usurpare ausus fuisset, non solum duris verbis increparunt, verum eiectum insuper extra fidelium reformati illius Euāgelij cœtum excommunicarunt, & anathemate percelluerunt, seueri Dei iudicio, & quam comminabantur, sempiterna damnatione, hoc si munus suscepisset, propositis. Quibus tam atrocibus minis perculsus miser hic Marius, pollicetur, minime se facturum, neque fecit; postridie enim non est repertus, cū se vel abdidisset aliquo, vel peregre extra urbem profectus esset. Farellus autem & Caluinus, quod edicto prohibiti fuerāt, hic in Riou, ille ad S. Geruasium suggestum conscendunt, at cœnam non distribuunt. Vnde grauitur vrbana vicinaque plebs, quæ ad cœnam participandam conuenerat, offensa, tumultuari cœpit. Quin vt seditionem concitarent, contraque magistratum & gubernatores plebem commouerent, mille illos opprobrijs, mille contumelijs inceserunt, artificio, si, quod res est, fatendum sit, vere Diabolico, & ex odiorum, discordiarum tumultuūque parentis, antiqui hostis, officina producto, eiusque vafriciem redolente. Theodorus Beza quidem, in magistri sui, parentis & amici gratiam in ea, quam diximus, perbella præfatione secus multo de hac re lo-

quitur, totamque hanc Historiam, cuius me authenticum exemplum vidisse, & etiamnum, ubi extet, & vnde repeti queat, nouisse, affirmare possum, præterit, simpliciter proscriptum narrans, & causam addens, quia in ea vrbe, quæ tumultu, turbis, factionibus mirè diuisa, & in qua tanta omnium rerum confusio esset, cœnam dispensare recusasset. Sed hic eius prætextus nimis est leuiter tinētus atque adumbratus, quippe cum satis constet, hos eius conatus, hūc scopum, hoc præcipuum desiderium fuisse, vt cœnam fermentato pane ministrandi nouum morem introduceret. Quod desiderium suum animo postea semper quasi oclusum occultumque tenuit, donec proximis hisce annis, quando per aliquot Franciæ loca concionari tunc sectæ hominibus indultum fuit, manifestè declararet, à quo tempore, ipso auctore, in illis locis, in hanc vsque horam licea per ministros dispensatur; eandemque nouam rationem Geneuam reuersus, introduxisset, nisi Geneuensibus deliberatum constitutumque fuisset, à Bernatium Ecclesiarum consuetudine ceremonijsque non discedere. Quo licet animo essent, cauere tamen non potuerunt, quo minus multa Calvinus pro arbitrio mutaret in nouaretque, contrà quàm apud Bernenses in vsu & consuetudine essent; tam erat ad mutandas nouandasque res propensus. Exemplum sint; quod Mercurij diem festum esse voluerit,

rit, vsque dum concioni finis esset impositus: quod Bernenses non sequuntur, qui idcirco quasi illudētes Mercurij hunc diem, festum Caluini per iocum appellant: deinde, quod Natiuitatis Domini nostri Iesu Christi, Circumcisionis, Annuntiationis, Ascensionis festa abrogauit, quæ Bernenses in suis prouincijs obseruant, & ab omnibus obseruari mandāt, penitus contrà transgressores, qui per illorum prouincias atque dominia opus tum exerceant, constitutis; quales contra Geneuæ ijs, qui officinas tabernaculique occluserint, neque opus illis diebus exercuerint, infliguntur, quos etiam carceribus mancipāt: tertio, quod constituit, ne hoc ipso Natalis Domini festo, vel Geneuæ, vel in parœcijs Geneuæ subiectis cœna distribuatur, sed Dominico, qui hanc proximè, vel præcederet, vel sequeretur, quod etiamnū hodiè sic obseruant omnes Ecclesiæ, quæ Caluino, eiusque Religioni mordicè adherent, Bernenses contrà antiquā suam consuetudinem retinent: Iam quartò, estne ab illo introductum, quod Geneuæ primo Dominico die, qui mense Septēbri occurrit, cœna porrigatur, quod neq; Bernenses, neq; Cantones reliqui, à quibus sacrificiū est abrogatum, sequuntur. Silentio præteream, quæ est in Sacramento Baptismi, in ceremonijs diuersitatem, pluresque alias ineptias, quarum primus inuentor idcirco haberi voluit, vt maior cæteris excellentiorque videretur,

seque supra alios offerre posset; nimirum qui instituerit ordinarique multa melius, quam in alijs locis alij, qui se etiam reformatæ Religionis esse profiterentur, ordinassent. Hinc est, quod parœcias Bernensium angustas propinas, ministros Caupones appellare consueverit. Quod tum faciebat præcipuè, cum vel in familiari colloquio, vel per literas Geneuâ aliquos pertrahere niteretur. Cuiusmodi me eius literas vidisse palam profiteri possum, quas Domino de Fallais, cum is Argentorati esset, destinauerat. En tibi autem eius verba. *Si, ait, cogitas, tibi que in animo est, in hos Sabaudia fines secedere, meum est consilium, ne in Bernensium prouincia subsistas, ubi non sunt, nisi male ordinata popina & ministri ut plurimum Caupones, sed Geneuam si te conseras, quam ad instar Hierusalem aliquam, viris doctrina & multarum virtutum splendore clarissimis mirifice exornatam intueberis, incredibile gaudium consolationemque es percepturus.* Ut concludam ergo, maiora aggressus est Beza, quam efficere & præstare queat, qui se existimauit hominibus per suas nugas posse, tanquam incantationes aliquas, somnum inducere, vel tenebras eorum oculis offudere, veritatemque compositis ad fallendum verbis obscurare.

CAPVT

Ognoscenda verò sunt, quæ circa ipsam Caluini proscriptionem contigerunt, eaque ex libro Rubro, in quem ea relata sunt, depromemus. Postridie Paschæ, vigesima secunda Aprilis, Concilio ducentum virali coacto, relatum de Farello & Caluino ad plenum est, quàm illi frequenter scilicet admoniti, quàm amicis sæpè precibus sollicitati fuerint, quibus contemptis, non solum inexorabiles, sed obstinati, rebelles atque edictorum Senatus per intolerabilem contumaciam transgressores permanferint, ut hæc à nobis sunt paulò antè exposita. Sed Magister Henricus Marius, quem diximus, quæ ad ipsum pertinebāt, & quas illi iniurias, quasue minas intentassent, minimè etiam dissimulabat. Quibus omnibus diligenter ponderatis, in hoc ducentum virali Concilio atque cœtu deliberatum conclusumque fuit, ut Farelus, Caluinus, & Couraultus propter summam obstinationem & contumacem arrogantiam vrbe, dominioque Geneuensi excederent, & in exilium irent; ceremoniæ autem vsu & consuetudine per Bernensium ecclesias receptæ, & in postrema Lausannensi Synodo comprobata, in Ecclesia Geneuensi etiam & huic subditis parœcijs nihil immutatæ obseruarentur. Postero die in pleno Senatu, siue generali, quale tum habitum fuit, Concilio decretum, rata ut haberentur, quæ pridie du-

centum viri deliberaſſent. Farellus autem & Calvinus, qui ſe in ædes ſuas abdiderant, proſcriptionis huius ſuæ nuncio accepto, & certiores reddit, plebem contra ipſos valdè concitatam, clam vrbe exceſſerunt, & fuga ſibi magna celeritate conſuluerunt. Hæc vera & ſyncera Calvinianæ proſcriptionis cauſa eſt. Quis enim non plus fidei accommodandū magiſtratu, ijsque tabulis cenſeat, quas ex huius mandato publicus & Ordinarius Secretarius conſciſſet, quàm priuato alicui homini, amore & ſtudio eius, de quo teſtimonium ſcribere velit, nimum incenſo? præſertim, ſi eius quoque priuati vita & mores nota non careant? Sed huius hominis vitam, res geſtas ac mores amplè, & ad viuum propediem deſcripturum me, quod ante quoque ſum pollicitus, ſpero, bonam à bonis, ſyncerisque viris, ab alijs ei doctrinæ planè immerſis malam proculdubio gratiam initurus. Nunc quemadmodum Geneuam reuerſus ſit, dicendum, quam rem Bezaaliter etiam & contrariò, quàm geſta eſt, modo deſcribit, quod quidem optimi grauesque viri non ignorant. Nam literis, quas ad primarios Geneuenſis Reipublicæ viros frequentes magna cum importunitate ſcripſit, direxitque, nomen tamen multorum, qui apud Germanos in exiſtimatione erant, tanquam ab eis ſcriptæ eſſent, euentus, & cautè atque ſubtiliter excogitatis, huiuſcemodi artibus tantum promou-

mouit, vt earum importunitate victi Geneueſes, ad inquirendum, reuocandumque eum ſuos miſerint. Vnde; quod Beza de hoc eius reditu ſcribit, contra animi ſui ſententiam Geneuam eum reuerſum, conſenſumque eius, Dei iudicio, niſi huic vocationi pareret, propoſito, extorquendum fuiſſe, nugæ ſunt, logi ſunt, atque fabulæ, ad decipiendum incautos & nimum credulos, ſimplicesque idiotas excogitatæ; quales nugationes infinitas alias intermiſcet, vt parentem, magiſtrum & amicum ſuum laudando extollat; nimirum, quòd Argentorati tanquam theſaurus aliquis à doctis receptus ſit; quòd Theologiam cum magna omnium admiratione illic ſit profeſſus; quòd inter præcipuos Theologos, qui ad Vvormatiensè & Ratiſbonenſe, Imperialia comitia, proficiſceretur, omnium, qui per Germaniam ſunt, Theologorum calculo ac ſuffragijs delectus ſit; ita quòd Melancthon etiam tunc non aliter, quàm Theologum cognominauerit, ſingulari hoc eum honore dignatus: quòd Senatus Argentoratensis ægrè illum dimiſerit: quòd Ciuitatis iure donatum præbendæ redditus retinere voluerint, quos profeſſionis ſalarium ipſi attribuerant: quòd hoc tamen ab omni cupiditate alieniſſimus facere recuſarit, neque, vt vel quantum denarius eſt, ex eis ſibi ſeruaret, ab eo impetrare potuerint. Et mille ſimiles ineptias ad incautos & ſimplices inſcandos capiendosque intermiſcet,

miscet, quas ego prætereo; Sed ei non nihil immorari libet, quod tanta cum impudentia affirmat exemplo S. Pauli suis ipsius expensis Ecclesiam ipsum inseruiuisse. Nam secus se rem habere, norunt omnes, quibus ipse notus fuit, quique cum eo Genevæ sunt versati. Principio centum coronati annui ipsius salarium erant. Deinde à typographis, quorum in imprimendis suis operibus opera utebatur, in singulas siue paginas siue folia eius monetque binos asses auferebat. Tertiò, pauperum peculium atque loculi eius fideicommissi erant; in eos autem bonæ pecuniæ summæ inferebatur. Nam præter quater milles Francos, quos uno tempore Nuarre Regina, iam vita functa, Francisci I. quondam Regis soror, eò miserat, etiam ipsa Ferrariæ Dux satis amplam aliam summam, tum plures alij nobiles viri atque foeminae suam quique conferebant. non deerant & mercatorum collationes hoc fine factæ, ut lanificium illic, arte lanei panni conficiendi in Genevam introducitur, iustitueretur. Hunc enim rumorem Calvinus ad insidiandum pecuniæ, eamque ad se attrahendum commodum atque accommodatū longè lateque sparserat. Quartò, Genevæ è vivis excessit quidam, cui nomen P. David, Hannoniensis, qui Genevam religionis illius studio commigrarat. Moriturus autem bis mille coronatos pauperibus testamento reliquit, executoribus huius suæ voluntatis designatis Hannoniensis

nienfi quodam, Maldonallum eum vocabant, & altero Sainct-Andrea, qui vel erat tum, vel breui post Genevensis minister est factus, & Caluino; cui, cum esset peculij pauperum administrator, & quasi quæstor, tradita commissaque fuere duo hæc coronatorum millia. Ex qua summa quingenti inter summè intimos eius amicos distributi fuere; Vireto viginti quinq;, Farello viginti, & sue quæque portiones, quem dixi Maldanallo, Sainct-Andrea, alijsque adnumeratæ; quid verò mille quingentis actum, & in quos usus expensi sint, quis facillè dixerit? explorare hoc sanè nullus poterat. Vnde pauperum magnæ querelæ exaudiebantur, sed qui paulò liberiores vocem ederent proscripti statim & Geneva excedere sunt coacti, tanquam qui Libertini, vel athei fuissent; vulgaria enim hæc erant crimina his impingi obijci que solita, qui Dominum meum, quomodo Caluinum vocabant, quavis in re offendissent contristassentque. Cæterum ex cuiusdam Nicolai de Fer egregio facinore satis detecta, & in lucem prolata eius avaritia est, neque ea bonos prudentesque viros latere amplius tum potuit. Nam hic Antverpiæ bonis cedens, creditoribus trium millium librarum delusis, cum Genevam profugisset, Caluino se adiunxit, eique rem omnem, suamque negotia plenè exposuit, consilium rogans, quidnam faciendum suaderet, si eum creditores sui Genevam usque insequerentur, Calvinus consilium

filiū dat, immobilia bona ex hac pecuniā vxori, duabusque suis filiabus vt compararet: Sic enim præclusum creditoribus viam iri quicquā ab ipso auferendi, cuius suum nihil inuenirēt. Maritos deinde illis quæreret, qui contra creditores infestantes auxilio esse possent. Acquieuit consilio Nicolaus; vtque plus fidei, fauoris atque gratiæ Geneuæ obtineret, munus in signe multorum coronatorum bono huic Domino Caluino offert, qui tantus bonorum fluxorum contemptor, minimè eos tamen spreuit, sed cupidè arripuit. Deinde, vt altera filiarum fratri suo Anthonio Caluino nuberet, operam dedit. Quid hic dicis? Vidēsne satis, quemadmodum venerabilis hic Dominus caducas & fluxas opes, quod illi Theodorus Beza elogium tribuit, contemnendas duxerit? Veruntamen quomodò poterit hic Caluini laudum tantus buccinator occultum tenere factum adolescentis illius prouincialis, qui Caluini minister facti infectique argenti ad quater milles Francos ab eo furto abstulit & profugit? Nam & is rumor intra & extra urbem diuulgatus ita fuit, vt in ore omnium esset. Et ipse honoris sui causā, pecuniam hanc apud se depositam, sparsit postea ab ijs exteris, qui Geneuam habitatum venerant, vel venire cogitassent: sit ita sanè, si esse potest, sed admodum tamen hoc mirum fuit, quòd quamuis amici operam suam offerrent, permittere tamen, vt quisquam eum in-

insequeretur, nunquam voluit; quia metueret forsan, ne comprehensus puer & reductus, ea proferret, quæ ad eius honorem parum facerent. Hinc grauis suspicio nata, ne abusus puero fuerit: suspensionem enim adiuuat, quod Nouioduni ab eo perpetratum supràmemorauimus. Cuius tamen rei iudicio Deo relinquam, qui, erit tēpus, cū tenebris obrutas secretas, quæ res in lucem proferet.

CAPVT XII.

D illud redeo, quòd Theodorus Beza in sua illa præfatione pronunciat, se, si minimam ambitionis alii cuius significationem, quæ in suo magistro, patre, & amico Caluino resedisset, quis edere, notareque posset, manus daturum, & damnari ambitionis passurum; edam igitur & oculis subiiciam plurima, eaq; minimè leuia ambitionis argumenta. Imprimis ignominiosam illam pœnam proferam, quam ipsi persoluere debuit quidam Petrus Ameau, quem nudum, indusio tantummodò tectum, cum tædæ ardente in manu, quia malè de ipso locutus esset, ad veniam rogandam supplicem venire oportuit. Quæ autem de eo locutus fuerat, alia non fuerunt, nisi quod domi suæ cœnans cum amicis aliquot suis, illis mirum in modum doctrinam Caluini efferētibus, hæc ipsa verba regeret: *Nimum vos huic homini tribuitis, & minus bene*

benefacitis, quodeum vsque adeo efferatis. Vos eum supra omnes Prophetas, Apostolos, & qui vnquam fuerunt Doctores, collocatis: Sed non est is sane, quem esse vultis, quippe qui cum bonis sanisque sententijs, quas profert, etiam satis cornutas & friuolas nonnunquam commisset. Respondet mihi (interrogare enim hoc libet) hic Theodorus Beza, vel qui doctrinæ se Caluini deuouerunt, ipsi penitus addiæti, miselline hominis incarcerationem sollicitare, tantaque obstinatione procurare atque vrgere, vt exemplari multæ irrogatione damnatus infamaretur, tædiferiq; habitu per ora vulgi traduceretur, animine demissi & humilis indicium est, eiusq; hominis, qui gloriam fluxosque honores aspernetur? an verò euidentis ambitionis fastus, inanemq; gloriam miserè aucupantis argumentum est? Dicere possent, non hoc esse factum Caluino sollicitante, neq; vrgente, vt qui summè clemens, benignus, & ad sibi illatas iniurias condonandas mirè fuerit facilis semper, nisi rem se aliter habere ex eius literis constaret, quas Idibus Februarijs Anno 1546. ad Viretum misit, ex quibus quædam supra exscripsi, & easdem, cum opus erit, sua ipsius manu exaratas, exhibere queo: hæ sanè abundè testatum faciunt, Caluinum, vt caperetur, authorem fuisse, neq; hanc illi noxam condonare, neque dimitti, nisi hac pœna, quam dixi, castigatum voluisse. Quæ hæc ambitio? tantane & tam barbara arrogantia in ministrum verbi Dei cadere potest,

potest, vt vetet, nolitq; permittere, de se quemquam, quod sentiat, liberè eloqui? Et hoc quidem argumentum, si non satis virium habet, ad ambitiosum eius animum conuincendum, dicant mihi rursus, humilisne & abiecti animi, vanamque gloriam fugietis hoc signum sit, quod sui effigiem fieri, publiceque per urbem erigi, ex collo etiam stolidulorum quorundam, tam virorum, quàm sceminarum, à quibus tantum non vt Deus est habitus, gestari patienter tulerit; estne etiam hoc humilitatis, abiectionis, & vanæ gloriæ contemptus egregium signum? Neget Beza, alijque sectæ socij, conscio hæc Caluino facta esse, at ego Deum testem appello, contra veritatem, & reclamante conscientia, si quidem faciant, negare: quippe cum vulgare & publicum hoc Geneuæ esset, passimque fieret, fuitque per bonos aliquot, magniq; nominis & authoritatis viros verbis idcirco rephensus. Sed fuit etiam per literas admonitus, cum ipse damnasset, deijciq; mandasset Sanctorum, Mariæ Virginis, & ipsiusmet Christi imagines, minimè decere, neq; honori verti posse, suam quod earum loco erigi in publico, & ex collo gestari sineret: Iesu enim Christi magis, si quæ erigenda, gestandaque sit, hunc honorem mereri. Ad quas literas nihil respondit, nisi hoc tantum, si cui idcirco ægrè sit, eum se prohibere non posse, quin inuidia rumpatur. Tertium vana gloria & ambitione occupati

animi argumentum esto, quod corrigi, reprehendi, suorum errorum admoneri, opinionem suam confutari nolle, neque ferre posset. Clarum huius rei inter cetera hoc exemplum recitabo. Fuerat Dominico quodam die ad prandium, siue epululum, quod in eius gratiam erat apparatus, per cuiusdam extra urbem parociae ministrum inuitatus, ubi etiam alij aliquot eius amici, qui Religionem illam complexi, Geneuam commigrant, vocati aderant. Inter prandendum factum est, ut de electione ministrorum sermo esset. De qua qui quondam Tholosanus Consiliarius, & ex iuris cognitione prudentiaque magnam erat laudem consecutus, Dominus de S. Germano libere suam sententiam tum dixit, sibi videri à populo ministrum eligendum constituendumque venire. Quem sermonem Calvinus, qui hanc suam esse auctoritatem volebat, usurpabatque, eos ministerio admouere, qui sibi probarentur, & quos ipse vellet, grauiter accepit, & per summam indignationem surgit de mensa, nulloque alio verbo prolato, equum seu mulam poscit, & euestigio, nihil moratus, domum reuertitur, omni hoc epuli apparatu deserto, ipsisque conuiuiis in summa perturbatione relictis. Postridie Dominum hunc S. Germani, ut Consistorio, quod ad proximum Iouis diem indictum erat, se listeret, citari iussit. Qui molestè admodum ferens, sic se tractari, & ad Consistorium, tanquam moechum aliquem vel adulterum, quales illic causam dicere solerent,

Ierēt, euocari, ad Baronem Ausbonnensem, qui prius Episcopus Montisalbani fuerat, cursorem suum cum literis mittit. Qui simulac Geneuam esset ingressus, Calvinum statim adiit, neque potuit tamen ullis, quantumuis amicis ac blandis sermonibus, neque intimo ex affectu interpositis precibus durum eius cor emolliiri, adeoque ad dictum Iouis diem Dominum de S. Germano ad causam dicendam venire in Consistorium oportuit. A consistorialibus autem in curiam ad minoris Concilij Senatores remissus est, qui, tantum abest, ut poenam ei decernerent, ut multo magis reueriti sint, beneuolentiae & amoris signa exhibuerint, & cum honore demissum rogauerint, in pristina vitae suae ratione, quam multis illustre probitatis exemplum praeretur, perseuerare porro vellet. Quod postquam Calvinus rescivit, parum absuit, quin praeanimi dolore contabesceret. At Baro Ausbonnensis domum reuertitur, malè erga Calvinum affectus, neque cohibere se potuit, ut non apud Galliae nobiles, qui religionis eius studio in istam provinciam venerant, hoc quereretur. Ex quorum numero Domini de Fallais Sororius ipsum conuenit, & magno stomacho sic est adorsus: Ne tantum in posterum fumeret, & licere sibi putaret, tam indignis homines nobiles modis tractare, & tanquam si ex infima plebe esset, pro suo arbitratu ad Consistorium pertrahere; nam hoc illum ignorare neque posse, neque debere, omnem

nem honorem, omnem authoritatem, quam Geneuæ consecutus esset, obtineretq; eo præsidio & fauore, quo illum nobiles ex Franciâ viri dignarentur, & quem ipsi impenderent, niti ac consistere. Vnde animo tam acerbam iram, tantumque indignationis Calvinus concepit, ut ad aliquot septimanas concionibus abstineret, neque ad has antè reuersus sit, quàm comminarentur salarium ipsi ademptum in alium se translaturus, si pergeret munus suum deferre. Quartò iudicent, quibus mens sana est, qualem ambitionis & arrogantiae argumentum, quòue spiritu agitatus fuerit, qui vel ad Bernenses, vel ad alia loca iter habens, in comitatu suo viginti quinq; aut triginta in equis omnes scolæ egregiè instructos, circumducebat. Sanctine Petrus atque Paulus, ceterique Apostoli, tali cum apparatu per prouincias profecti sunt, cum Euangelium orbi annuntiarent? Excusabit hoc rursus Bezà, seu quis alius eius discipulus, quasi inuito Caluino factum sit, cui displicuerit, & qui tantum sibi honorem deferri non concupiuerit; delatum autem esse à multis aduenis, bonis viris, qui singulari eum affectu amoreque profecuti, fatiari officijs & honore, quem ipsi impenderent, non poterant, neq; in eo honorando modum tenere. Et sic est sanè; plurimi maiorem, quàm quo dignus esset, honorem impenderunt, & tanquam idolum coluerunt. Respondeo autem, prudentiæ fuisse,

& mo-

& modestiæ Christianæ, reijcere, & nequaquã admittere superfluos illos & nimis grandes triumphos. Neque enim Apostoli solum & discipuli Domini nostri, sed pagani etiam atq; ethnici repudiârunt, fugeruntque, imò verò ab huiusmodi honoribus & fluxi mundi gloria omninò abhorruerunt. Et quòd displicuisse Caluino aiunt, planè certum apud me est, nisi Magister Petrus viretus, alijque monuissent, Bernensium Primoribus Pompam atque gloriam, qua efferebatur, nimiam visam, ipsisque sorduisse, quod ioco etiam declarabant, cum Geneuensem Papam nominarent, Caluinum nò contentum eo comitatu, maiorem etiam turmam fuisse circumducturum: hoc modo si, quod displicuisse aiunt, intelligant, non eo inficias.

CAPVT XIII.

Vintum, ut ambitionem eius etiam magis in conspectum hominũ proferamus, quis est, aut quis vnquam habitus fuit seu concionator, seu Doctor modestus, & gloriæ non simulatus contemptor, cuius auditæ huiusmodi voces sint, quales huius frequentes sunt auditæ? Publicè enim pro concione in has voces non rarò prorumpebat: Ego, inquit, Propheta sum; ego Dei Spiritum habeo; ego à Deo missus sum; ego errare nò possum; & ego si erro, tu es Deus, qui me propter peccata huiusce populi in erro-

D 3 rorem

rorem mittis & decipis. quomodò cùm loquitur, verba sua, scriptaq; tanquam fidei articulū aliquem accipi, credi, subscribi sanè voluit. Qui proximè Apostolos & Discipulos Christi secuti sunt, prisci Patres, si quem scripturæ librum interpretati essent, hanc ferè modestiam tenuerunt, vt quæ scripsissent, ad iudicium Ecclesię remitterent; hoc professi, si conuenientia sacris literis scripsisse, sensisseque reperti essent, tum vt reciperentur, approbarenturq; non vt ipsorum scripta, sed sicut Dei verbum. sin autem, continuo reiecta & explosa damnarentur, quæ nimis leuiter diuinæ scripturæ adminiculis, & expressis testimonijs nō satis fulta protulissent, edidissentq;. Affirmare ego post alios magnæ eruditionis, pietatis & authoritatis nō vulgaris viros hoc possum, S. Augustinum, qui multum sudauit, magnisq; laboribus insignes in Biblia & tam amplos, quàm quisquā, qui vel præcessere, vel secuti sunt, commentarios edidit, hunc tamen, dum suos recognoscit errores, Retractionum libris in lucem emisissis, Dei sic gloriam magis illustrasse, Ecclesiæque ædificium amplius constabiliuisse, certo sic probitatis suæ synceritatisque Christianæ edito testimonio, quàm reliquis suis omnibus & libris, & scriptionibus. At noster Venerabilis Doctor Calvinus, Bezam si audias, tam fuit absolutus, tam perfectus, nullum vt errorem vnquam admisserit, agnouerit, aut retractarit. Adijciā hoc etiam,

etiam, non defuisse, qui Paulo præferrent, & maioris, quàm tantum Apostolum, facerent, tam Geneuenses ciues, quàm illic conimorantes aduenas. Exemplum esto, quod in oppido Thonon cuidam nimis misere Caluino adherenti, cùm in multorum cœtu hæc ipsa verba protulisset; Dominus meus Calvinus Paulo est doctior, pluraque ex Dei secretis, quàm ad quæ vnquam ille penetrauit, rimatus est, ignominiosa idcirco mulcta irrogata sit. Sed multò etiam clarius eius ambitio enituit, detectaq; fuit in eo cœtu, quem indixerat, & in templo S. Petri Veneris ante natalem Domini Geneuæ Anno 1552. congregarat. Quo tempore certior factus, Ecclesias Tigurinam & Basiliensem se suam de prædestinatione doctrinam non approbare, antequam is nuncius, qui à Dominis harum ecclesiarum cum literis idcirco Geneuam missus fuerat, aduenisset, omnes tã intra, quàm extra Geneuā, qui venire possent, ministros cōuocat, efficitq; vt doctrinā hanc, & quicquid de prædestinatione æterna damnatorum, eorumque, qui saluandi essent, ab ipso scriptum extaret, hi sic coacti suo calculo atque suffragio probarent. Sed de hac eius doctrina, Deo approbante, post videbimus; nunc, in qua versamur, de eius ambitione silentio præterire non debeo, vāram eius & subtilem machinationem, quā tum vsus est, cùm quendam, cui Brulleo nomen & patria Ostunum, in vitam reuo-

care cogitaret, molireturque; vt sancti atque glorioli Dei Prophetæ miraculorumque patratoris nomen sibi & famam pararet. Historia talis est. Is, quem dixi, Brulleus Ostuno Geneuam vigentis illic Religionis studiosus demigrat; & cum inops esset, atque pauper, vterque ipse & vxor Caluini gratiam aucupabantur, vt ei commendati peculij pauperum, cuius ipse oculos gestabat, eleemosynarumque fierent participes. Eis Calvinus vitæ subsidia benignè pollicetur, alijsq; in rebus se adiuturum promittit, si ipsi contrā suam operam sibi non negarent ad rem quandam, quam per eos fieri vellet: sed opus esset fide & magna taciturnitate. Vicissim autē illi ad hoc, quod iubere vellet, promptos se offerunt. Et quemadmodum à Caluino edoctus instructusq; fuerat, miser hic Brulleus morbum simulat, & se in lectum abijcit. Ministri pro concione populo commendant, vt precibus iuuarent, & eleemosynis paupertati succurrerent. Non diu post personam mortui induit, & quidem mortuum se simulat. Hic Calvinus clam admonitus, quasi tamen omnium rerum ignarus, deambulātū prodit; sed comitatus pro more suo magna caterua amicorum, qui ipsi singulariter coniuncti, & summè intimi essent, sine quibus vix pedem domo efferebat. Postquam autē eo ventum esset, vbi clamores & eiulatus vxoris, quæ misellam & desolatam aliquam mulierem egregiè exprimebat,

exau-

exaudiret, quidnam hoc esset sciscitatus domū ingreditur; vbi in genua ipse, & reliqua cauerua prouoluitur, precibusque alta voce profusis, Deum obtestatur, potentiam suam vt ostendere, & mortuo hic vitam restituere, gloriamque suam sic vniuerso populo declarare vellet, simulque manifestum facere, se Calvinum, peculiarem sibi gratum seruum esse, & à se ad Euangelij sui ministerium atque Ecclesiæ reformationem singulariter & verè vocatum. Post quas preces ad mortuum appropinquat, & miseri hominis manu apprehensa, in Dei & filij eius Domini nostri Iesu Christi nomine imperat, vt se erigeret, Dei que sic gratiam manifestam faceret. Repetit iterum læpiusque eosdem sermones voce etiam altius eleuata. Quid fit? neque audit, neque loquitur, neque se commouet mortuus, iusto enim Dei iudicio, qui fucos mendaciaque detestatur, is, qui se mortuū simulabat, verè esse mortuus repertus est; & vxor, quicquid eum agitare, quomodo eum impelleret, neque vocem extorquere, neq; vt se commoueret, efficere potuit; sed totus frigebat, rigeat totus. Quo animaduerso plorare, vlulatus seridè edere, & ex animo cœpit vxor, & in Calvinum inuecta, impostorem eum, sicarium, latronem, qui maritum interemisset, appellans, ex ordine rem, quomodo erat gesta, clara altaque voce exposuit. Quæ cū neque admonitionibus vllis permoueri, neq;

D 5

minis

minis satis terreri posset, vt taceret, Caluinus apud maritum mortuum ea relicta, illinc se subduxit, in vulgus spargens mœrore ex mariti obitu deliram ideoque excusandam, & hoc illi indulgendum esse. Certum hoc est, conuētum cū ea deinde, vrbe vt excederet, & est ipsa Ostunum reuersa, nupsitque postea Ministro, quem Couldreum vocabant. Negent autē hoc, quantum velint, Caluini mancipia, exploratum & cognitum satis fuit, veritasque rei satis probata, immò per ipsammet vxorē confirmata, quæ nihil minus erat, quam mente capta; vt quæ nihil loqueretur absonū, neque quod à ratione alienum esset. Sed nos, quanta flagrauit ambitione, & vanæ gloriæ cupiditate, dicere prosequamur. Scribebat subinde literas & opuscula, suas ipsius laudes in eis egregiè cumulās, nihilque eorū, quæ ad honorem gloriamque suam amplificandam facere possent, prætermittens. Sed hem astutias, has ipse literas, hæc opuscula, tanquā si alio auctore scripta essent, sic edebat, vt sub alieno & e mentito nomine, perque subdolum hanc & occultam fraudem famam ipse suam longè lateque propagare illustrioremque inter homines facere posset. Calumniam esse hanc aliquis dixerit, nisi probare queam per eius epistolam quandem, quam Magistro Petro Vireto Lausannensi ministro direxit. Nam cum tales literæ & opuscula, quæ nomen cuiusdam Gelasij, qui etiam Dominus de Saule cognomina-

minabatur, præferebant, sed & alia insuper aliorum etiam nomine in lucem emissa, in Vireti manus peruenissent, & is stylum Caluini, cuius frequentes literas accipiebat, optimè agnosceret, multum non solum admiratus, sed & hac eius tanta ambitione mirificè fuit offensus, neque facere minus potuit, quàm vt suam de hac praxi agendi que modo, sententiam, & quid sibi de ea videretur, per literas exponeret: cui Caluinus respondit, causas aliquot commemorans valde friuolas, & leues, quibus motus hoc faceret, vt alterius nomen e mentitis dignitates suas & in Ecclesiam merita extolleret, laudesque celebraret; suum consilium esse, tantundem facere ad honores laudesque Farelli & Vireti etiam procurandas, promouendasque, vt sic eorum autoritas stabiliretur, atque aucta cresceret, qui quasi tres columnæ essent, quæ Dei honorem & Religionis Christianæ reformationem sustinerent. Hæ literæ cum multis alijs in ipsius Vireti conclauis atque scrinijs Lausannæ tum repertæ fuere, cum Bernensi prouincia excessisset, & missione vel ab ipsis Bernensium Primoribus, vel à Lausannensi præfecto, vel à populo, ne petita quidem, nedum impetrata, vt commeritam ignominiam euaderet, magna festinatione profugisset. Quo tempore hæc eius, & aliæ plus minus quadraginta epistolæ ad Bernenses procures allatæ, eisque traditæ fuere, ex quibus illi incredibiles Caluini sociorumque eius

eius cautelas, praxes, machinationes, insignem
 vafriciem, innumeros dolos, astusq; multipli-
 ces cognouerunt, admiratiq; veheméter sunt,
 ac contra tam ambiciosos homines magnam
 indignationem conceperunt, qui sui exaltandi
 nouos semper subtilesque modos, & rationes
 imaginari nunquam intermitterent. Denique,
 vt finem faciam, potestne arrogantia maior, &
 ambitio magis putida vsquam reperiri, quam
 ea fuit, cuius coram Syndicis & Senatu Gene-
 uensi xvj. Octobris, qui dies Iouis erat Anno
 1553. manifestum specimen edidit? Cum re-
 spondurus cuidam scripto, quod Dominus
 Trouilletus triduo ante exhibuerat, seipsum
 magnificentissimè iactans, & Melancthoni
 longe præferens, Philosophum eum magis
 quam Theologum nominandum diceret, ad-
 deretque inter duas ipsum fellas natitare, in
 Theologia scilicet non satis solidum, & si quis
 omnia penitus introspiciat, multo se tamen
 inferiorem. Sed non erat hoc insolens illi,
 quippe qui in priuatis etiam colloquijs, &
 coetibus præ se omnes alios, tam priscos, quam
 nostri temporis doctores contemnere, & præ-
 ter Bucerum præceptorem suum, nullo cæte-
 ros omnes loco habere solebat. Ad hæc cum
 in suis operibus scripturæ aliquem locum ex-
 plicandum sumpsit, & doctorum, qui antea
 eundem interpretati sunt, sententias recensuit,
 tum videas eum has vt nullius momenti om-
 nes

nes rejicere, ad suam autem cum ventum est,
 iam magnificum illud atque arrogans, EGO
 VERO, audias licet, vt ex ipsius in epistolam
 ad Hebræos proemio, ne pluribus indicandis
 inhæreâ, cernere quiuis potest. Quod si porro
 in quem incidat, à quo sit aliquando reprehen-
 sus, & cuius aculeos senserit, hûc ita proster-
 nit in inumque detrudit tanquam si indignus sit,
 quem ipse tantus vir intueri debeat, frequenter
 imperitum, sæpe bestiam, nunc stultum, tum e-
 briosum vel etiam canem mortuum vocitans;
 bellas en tibi voces, quibus libros eius plenos
 ac refertos conspicias. Et Theodorus Beza ta-
 men in omni eum humilitatis, benignitatis, cle-
 mentię laude excelluisse videri vult, eumque
 mirifice ab his virtutibus extollere conatur, in
 insigni illa sua præfatione affirmans, natum nõ-
 dum esse, quem ipse vituperarit vnquam, aut
 calumniatus sit. Quod vt Dei esse iudicium
 volo, ita non prohibeo, quin boni etiam & cor-
 dati viri sententiam pronuncient; nos
 enim iam satis in eius ambitione
 argumentis conuincen-
 da immorati su-
 mus.

CAPVT

NVNC dicere de sobrietate eius ag-
 grediar, quam summis effert laudi-
 bus, vt biduum integrum ab omni
 eum cibo nonnunquam abstinuiffe
 in laude eius ponat, cuius ipse oculatus testis ef-
 se possit. Addit hoc quoque, nunquam eum
 toto vitæ tempore in viuendi modo, moribus,
 doctrina variasse, sed eandem semper rationem
 secutum esse. Quam tantam tam effrontis iocu-
 latoris impudentiam mirari satis nō potui, qui
 quod nigrum sit, esse album persuadere vult, &
 angelum Sathanæ in lucis angelum transfor-
 mare nititur, neque miror tamen; solenne enim
 & proprium hoc, qui ex patre mendacij pro-
 nati sunt, filiorum munus est, atque officium.
 Sed longè aliter se res tamen habet, estque ma-
 nifestum, quotquot huius Religionis sectato-
 res Geneuam demigrarant nobiles opulenti-
 que homines, nullum ei gratius officium præ-
 stare potuisse, ad eius sibi fauorem & amicitiam
 conciliandam nullam faciliorem viam habuif-
 se, quàm apparandis illi lautis conuiujs atque
 epulis, siue prandiū esset, siue etiam cœna. Cer-
 tabantque inter se, alterque alterum superare in
 eo oppiparè tractando non ferculorum tantum
 copia, sed lautitia, sed sumptu apparatūq; deli-
 catione, contendebat. Vnde factum, vt altitium
 & delicatarum rerum precio multum sic au-
 cto, ex hac, aduenarum Gallorum præsertim,
 gula,

gula, ingluuie, helluatione, qui quicquid obso-
 nij delicatioris in forum venale allatum esset,
 auferabant statim, duplex offensio oriretur, du-
 plexque in populo muscitatio audita sit. Ali-
 os offendebat Christianos homines patria id-
 circò egresos, vt sanctius religiosiusque sub
 Euangelij professione viuerent, tantopere lu-
 xui ventrique deditos addictosque; cernere. Alij,
 ijque pauperes, necessarijs ad vitæ rebus desti-
 tuti, multum indignabantur, quod cum ipsi
 omnibus rebus indigerent, in epulis D. Calui-
 no paratis nihil deesse, sed profuse omnia & re-
 dundanter ac superflua multa exhiberi conspi-
 ceret. Hic rursus respondebunt dedititij eius,
 bono illi viro nimine grata huiusmodi fuisse,
 maluisseque minorem sumptum fieri; ex benigno
 autem, quem erga ipsum omnes gererent, a-
 nimo affectuque profecta esse; quippe qui hoc
 modo, cum aliter non possent, honorem, quem
 ipsi deferrent, & amorem, quo prosequerentur
 testatum facere ac declarare satagerent. Rectè
 quidem hoc, nisi boni, synceri, ac veri pastoris,
 atque verbi Dei ministri officium esset, luxum
 & ingluuiē nimisq; magnificos in epulis appa-
 tus reprimere, refecare, neque eis frequentem
 interesse: non solum ne approbare videatur,
 verum etiam ne pauperes & tenuis fortunę ho-
 mines contristet offendatque. Verum secus ta-
 men se multò rem habere ex viris optimis & fi-
 de dignis satis cognouimus. Nam apud se do-
 mi

mi optimi quique & delicatissimi boli eius palato referuabantur, aut sanè fuere præsentati: Vino autem quò utebatur, nullum erat in tota vrbe delicatius. Nam hoc in singulos annos curandum erat, comparabatque sibi ex vineto domini de Flechiere de Concise iuxta Thonon, nihil pensi habito, quam hoc charum esset. Et quando ad quemquam amicorū, tanto eum fauore dignatus, pransum ibat, vel cœnatum, suum vinum in argentea lagenula eò ferendum erat, quod Domino eiusque palato tantum seruabatur. Quid? quod pistorem haberet, qui singulari modo panes ei, eiusque ori sapidos pinferet; ex nobilissimo farinæ flore, aqua rosacea, saccaro, cynamomo & anyso macerato, & bis deinde cocto: & hic panis, per singularem excellentiam panis DOMINI, puta Caluini, vocabatur. Hoc Beza & deditissimi Caluini discipuli, quantum volent, negent, mihi satis est, Bernensium Primores testimonium perhibere posse, qui hoc luxu, in quem diligenter inquisierant, grauiter ostensi fuere, maxime, cum neque hoc ignorarent, in quanta copia ex omnis generis condimentis, & liquidis, & siccis ex Hispania & Lusitania, quæ possent reperiri, exquisitissima ad eum à perquam multis muneris loco perferrentur, quorum ipse maiores massas absumeret, quam sicci panis nonnulli pauperum. Nec est sanè, quod Beza veritatem tenebris offusis occultet, aut dissimu-

mulando extenuet: Mendacia enim breues pedes habent, & idcirco præ lassitudine facilè concidunt, neque longum cursum facere queunt: at veritas, quæ temporis filia est, tandem aliquando se prodit, & emicat, eorumque oculos, qui tenebris obuoluere nituntur, perumpit perfringitque. Idcirco de eius sobrietate nihil dicam amplius, hoc tantum, doctorem vnquam aliquem, & verum ac syncerum pastorem Euangelij tam delicatè & ex animi sui sententia habitum, neque scriptum neque auditum esse, quidquid tandem Beza scribat.

CAPVT XV.

Vantum ad Eius castitatem continentiamque pertinet, de ea nihil ego neque affirmare, neque negare possim; hoc solum, musitantes frequenter auditos. Præter eum sermonem, qui de Prouinciali adolescente erat, quem multa ei furto abstulisse supra diximus, multi, quos iudicio voluisse constet, longè aliter, quàm de eo Beza scripsit, iudicarunt; non quidem forsan de extremis eius diebus; quando grauiter tortus, cum morbo conflictabatur; sed eo tempore, quo nobilis matrona oppidi Mougis, marito, quem Lausannæ relinquebat, non salutato,
E to,

to, Geneuam demigravit, quò maritus venire non erat ausus. Et ante hoc tempus etiam exploratum habeo, matronas in suspitionem vocatas, de quibus vulgò musitabatur, quæ sæpe & valdè familiariter ipsum domus suæ conueniebant sine arbitris, nisi fortè cum infante, quam manu secum ducerent, & Bibliorum volumine, quod sub axillis gererent; quæ si in quem cognatorum aut amicorum per viam incidissent, rogarenturque, quò iter haberent, responsum alacres dabant, ire se quæsitum sanctum hunc hominem, scrupulum ut illis quendam eximeret, seu ut dubium illis quoddam solueret, & manebant apud illum longo tempore. Singulariter autem erat sermo de cuiusdam nobilis viri vxore, quæ in provincias has religionis istius studio commigrarat; nomini ob certas causas parco; domicilium autem habebat non procul Geneua, quasi medium inter hanc & liberar terras apud Saconnay, in territorio Gez; ipsa iuuenula, blandula, bellula, eleganti forma, atque alacris. Ad quam Calvinus frequenter, & valdè quidem frequenter diuertebat, ut cœnaret; pernoctabat verò etiam marito absente à domo, & peregrè extra prouinciā profecto. Et scio ego, norunt etiam alij, famulam, quæ Dominae illi tum inseruiebat, iura tam detexisse, & esse falsam, vestigia se in lecto heræ suæ duplicia offendisse, etiam si maritus pere-

peregrè abesset. Atque Calvinus illic ea nocte & cœnarat, & dormierat; famula autem nimium loquax ob hos sermones primum increpita, deinde domo etiam exacta est. Sed hoc ego in medio relinquo, sicne sit, an secus; tantum dicam, in quo bonos cordatosque viros mihi assensuros existimo, meminisse ipsum debuisse, idque exequi, quod Paulus ad Thessalonicenses cap. v. admonuit, ab omni mali specie abstinete, inquit. Vnum præter cætera valdè certum & multis etiam cognitum, præterire non debeo, de Domina nimirum Iuliana de Brederode, Jacobi de Burgundia Domini de Fallais, cuius suprà mentio etiam facta est, coniuge. Hic Nobilis, à quo tempore Geneuam intrauit, imbecilli semper valetudine fuit, & sub medicorum cura. Quem Calvinus nonnunquā inuisens matronam Iolandam eius vxorem sæpe sic alloquitus. Quid facies, inquit, hoc homine tam malè affecto? nunquam erit, tibi ut seruitium exhibere queat; me si audias, mori ipsum fines; & quantum abest, ut mortuus sit? Quem si mori contingat, nos inter nos coniuges erimus. Indignata hoc sermone & valdè offensa Domina, marito suadet, Geneua relicta, ad Bernenses ut abeat, persuadetque, nam sic fecit. Illa autem clam hoc tenere non potuit, sed multis bonis & honoratis viris narrare consuevit, & ego narrantem, cum maritus præsens esset, audiui. Caterum hoc

notandum, eorum, qui Geneuæ, vel quousque eorum iurisdicção porrigeretur, commorabantur, neminem de Caluino mulsitare, aut quicquam queri ausum, cui non vel exilium, vel mors statim parata essent: Mille enim astus, mille cautelæ ipsi in promptu & ad manum erant, quibus hoc ausos, vt se aduersus eos tueretur, impetebat. Nam eos rumore in vulgus sparso, homines esse improbos, atheos, Libertinos, perduelles, patriæ hostes atque proditores, sic exagitabat, vt vel mortem ipsis, vel exilium procuraret. Cuius rei exempla aliquot recensebo, non magis mihi, quam alijs multis singulari prudentia viris cognita, qui diligenter eius praxin, & quo vteretur, astum notare, & obseruare consueuerunt. De Castalone, Carolo, Bernardo Ochino, & de Petro Morando, nihil dicam, quorum ipse præsentiam tolerare non poterat. qui nullum neque magistrum admitteret, neque socium; sed dicam aliquid de quodam eleemosynario Reginæ quondam Nauarræ, cui Montouseto nomen. Hic metu Regis Nauarri, qui aduersus eum odio incitatus ob religionem erat, seu, vt melius dicam, ob doctrinam Lutheranam, quam magno seruire profitebaturque, cum neque in Gallia, neque in Nauarræ regno satis se tutum esse & securum æstimaret, cum bona venia Reginæ suæ he-

ræ,

ræ, & cum eius consilio Geneuam commigravit, quò ad pauperum loculos peculiumque ipsa paucis ante diebus quater mille Francos ad egenorum miseriam, egestatemque subleuandem miserat. A Regina autem commendatitias ferens gratus fuit propter heram, & benignè à Caluino alijsque susceptus est; sed cum Caluinum diligenter obseruaret, notaretque in distribuendis eleemosynis qua is fide versaretur, & quàm parum inde pauperibus subueniretur, tenere se non potuit, quin hoc questus ad eos referret, quos sibi amicos credebat. Euestigio ad Caluini hoc aures perlatum est, qui multos sibi ita deuotos habebat, vt exploratorum loco seruirent, & suggererent, admonerentq; de omnibus rebus, quæ per urbem fierent, & qui de ipso sermones essent. Bonus hic igitur Montousetus ab omnibus statim desertus est, ei que Caluinus ob id malè voluit, commendationisq; nulla amplius ratione habita, amici simul & subsidia ipsum destituunt. In angustias illas redactus, prolixè perlitteras de omnibus rebus Reginam heram suam certiore reddit, quemadmodum Geneuenses se ministri gererent, & Caluinus imprimis, tum, quæ ad pauperum indigentiam subleuandam mitterentur subsidia, quomodo ipse dispensaret; ad extremum, ad Reginæ opem confugiens, eius fauorem, gratiam, subsidia, & liberalitatem implorat. Næc multo post certum

E 3

illa

illa hominem ad quosdam, qui inter aduenas Geneuæ commorantes præter cæteros clari erant, veluti ad eum, quem dixi Dominum de Fallais, ad Magnificum Megrettum atque alios cum literis misit, admonens, Caluinum vt obseruarent, metuendum enim ne nouus aliquis hypocrita sit, impostorque, fumos qui Christianis vendat; nam non ignorare se quam mala fide in elemosynis distribuendis versaretur. Diulgatum statim per urbem inter externos hoc fuit. Et Caluinus cum diu ignorare hoc non posset, simulacresciuit, suspicatus statim, imò propè certus ex Montouseti hoc delatione prouenire, quem non dubitabat Regina heræ suæ huiusmodi suggessisse, subtilem admodum fraudem imaginatus est, qua iram Regina mitigaret, suspicionemque hanc à se auerteret. Scribit igitur binas ad eandem Dominam sequenti nocte literas, quarum alteræ valde erant lenes, humiles, gratijs & comitate plenæ, in quibus rogabat, ne fidem adiungere vellet, vel sermonibus, vel scriptis literis quorundam maledicorum, qui, cum turpiter viuerent & Libertini essent, ob rigorem & disciplinæ seueritatem, qua in illorum vitijs reprehendendis & corrigendis vteretur, ipsi malè vellent, atque idcirco falsis confictisque criminibus in odium nobilium Dominorum & matronarum per literas præcipitare conarentur; Futurum vt breui intelligat, quanto cum zelo, & verbum Dei, &

Eccle-

Ecclesiæ negotia ipse administret. Has literas sic scriptas, clausas, diligenterque obsignatas in vestis suæ sacculum abdiderat. Alteræ autem literæ vehementes erant, superbæ, amarulentæ, mordaces, in quibus miris eam modis perstrin gebat, impiam vocans, Libertinam, hypocritā, Anabaptistarum fautricem, quæ domi suæ clā retineret insignes duos hæreticos, Quintinum & Antonium Pocque, & vnā cum vxoribus aleret; suam verò, quam in Deū haberet, fiduciam tantam esse, eamque conscientiam, qua sustentaretur, vt hæc sibi propugnaculum essent, & murus aheneus contra omnes mundi potestates, neque se hac fretum Regum Reginarūque, & qui in mundo essent Principum iram, odium atque intentatas sibi minas quicquam pertimescere; dicam amplius, terribili Dei iudicio, quod in eius caput breui redundaturū esset, terere ausus est. Vix credo reperiri mortaliū quēquam posse, quantauis etiam dignitate excellat, qui tales, tam ignominiosas, tam procaces, etiam ad vilissimum homuncionem dare vel veller literas vel posset. Has ipse sic scriptas, & manu sua tātum, vsitato sibi more, subsignatas, nondum tamen clausas: manē factō plurimis simul congregatis post concionem ostendit, inter eos autem erat etiam hic Montousetus. Varia erant de illis variorum iudicia. Prudentiores tantam audaciam mirari satis nō poterāt, & tam illustri Dominæ tam acerbis li-

E 4

teras

teras scribere, imprudens factum iudicabant. Alij incogitantes minusque considerati, valde laudabant, tanquam ex Christiana constantia & magnanimitate profectum. Quantus hic est, aiebant, qui viros etiam Principes & magnates nihil veritus, veritatem neq; apud hos dissimulat? Post lectas autem, Magdalenæ templum, vbi fuerat concionatus, egressus est, & duobus, qui, cum legeretur, præsentibus fuerant, videntibus obsignat, inque vestis suæ receptaculum ad alteras illas lenes submisit atque comiter scriptas adiungit. In ipso momento, qui à Regina missus fuerat, illi designatus fuit, quem accersens priores illas, quas diximus, perbenigne & peramenter scriptas ei porrigit, commendatque, rogans, ipsimet Reginae in manus ut traderet; quod se facturum is recipit, & postquam erat pransus, iter ingreditur. Itaque qui adierant, posteriorem amarulentam illam, quam prælegi audierāt, hanc ipsam esse, quam tabellarius acceperat, plinè sunt arbitrati. Atque hoc pacto bonus prudensque hic vir simul Reginae fucatis literis, & e mentis humilitatis specie illudit, simul os eis occludit, qui ex literis à Regina missis peruersam de se opinionem concipere potuissent.

CA.

AEterum hic astus latere diu non potuit, estq; tam subtilis machinatio non multò post hac occasione detecta, quòd miser Montouferus magis etiam omni favore præsidioque destitutus, maioriq; aduersum se odio concitato, Geneuam relinquere coactus fuit, & ad heram suam redire; quamuis certum sibi inde periculum immineret, mori nimirum semel eligens, quàm in perpetuis miserijs & angustijs languidum diu superesse. Reuersus igitur Reginae coram & ad longum exponit Geneuensem viuendi rationem, illorum mores & vitam graphicè depingit; res, & pauperibus largita, adscriptaque bona in quos usus verterentur, quemadmodum dispensarentur, multis verbis enarrat. Regina, cui Eleemosynarij sui integer & syncerus animus satis erat exploratus, cum insuper certa esset, eum neque stolidum, omninoque stupidum, neque vassè astutū esse, literas ei exhibet inspiciendas, quas ad se Calvinus postremò scripserat tum, cum certum eò hominem destinasset. Quas cum videret ex diametro contrarias esse, & omnino diuersas ab illis, quarum Calvinus exemplum ostenderat Geneuæ, legeratque multis coram astantibus, quas diximus fuisse asperrimas, arrogantia, fastu, iniurijs ac contumelijs plenas; Regina hoc indicat & designat etiam, qui, cum legerentur, præsentibus adstitissent. Quocirca, ut

E 5

rem

rem ipsam exactè cognosceret, certum rursus hominem illa Geneuam remittit, vnà cum literis his Caluini suauibus tanquã ex melle & saccharo compositis, adiunxitq; suas ad honoratos quosdam viros Geneuæ commorantes, quos Montousetus affirmarat presentes tum fuisse, cum Caluinus legeret, quas se Regina missurū præ se ferebat. Abit, reditq; tabellarius, responsum ferens, ei, quod dixerat Montousetus, contentaneum. Vnde non solū Regina Caluino minus tribuere cœpit, (quem deinceps non alium, quàm vasrum aliquem veteratorem & malitiosum hypocritam æstimabat) verū quotquot etiam has eius fraudes intelligerent, alieno ab illo animo fiebant; quorum aliqui deserta Geneua, in Bernensium prouincias demigrarunt, multū eius vafrie offensi, vt qui indies Diabolicæ suę malignitatis, & infernalium fraudum noua exempla ederet, prodigiosaq; testimonia proferret. Ex quorum numero vnum ego admodum illustre recitabo, sed peruulgatū tamen, & omnibus Geneuensium, Bernensiumque primoribus optimè cognitum, de Domino Amyotto Perrino, illustri fanè & maximè insigni, summæq; autoritatis in ea Republica viro, vbi ex præcipuis Senatoribus fuit & supremus rei militaris Præfectus. Quem talem, tantumq; virū, cum animaduerneret Caluinus intercedere per sapē, suisq; consilijs aduersari, conatusq; irritos facere, de eo è medio tollendo

occul-

occulta consilia machinari, & inire cœpit. Valde autem conuenientem prætextum ratus, si de proditione contra urbem suspectum reddere posset, commodam & oportunam aliquam desiderij sui perficiendi rationem sedulò inuestigat. Quod dum agit, Cardinalis Bellayus Romæ rediens, Geneua tum fortè iter fecit, ad Regem in aulam contendens. Geneuenses toti in hoc erant, quomodo eum honorarent, & pro more ciuitatis optimum & nobilissimum, quod habere possent, vintum solennibus lagenis præsentantes, omnia ei humanitatis officia cum quantā possent magnificentia exhibuerunt. Post eius discessum cum in aulam peruenisset, Caluinus vt consilia sua & animo conceptum facinus prosequeretur, confingit literas, tanquã à Cardinale, vel ab alio, eius tamen intimo amico scriptas, quibus Geneuenses certiores reddebant, Regem bono erga Rempub. animo esse, & ad eam fœdere atque amicitia sibi coniungendam valdè propenso; consilium idcirco suum esse, vt ex suo corpore legatum mitterent, qui fœdus amicitiamque hanc Reipublicę nomine sollicitaret. Miseri, & parum considerati ciues magna leuitate fidem statim huic nūcio adhibent, & tanta re non amplius ponderata eligunt, quicum Rege de hoc tractaturus ad aulam legatus proficisceretur; & quidem Amyottum Perrinum tanquam inter omnes, sicut reuera erat, maximè eloquentem & idoneum.

neum. Caluinus valdè lætus atque hilaris sic rem cecidisse, & hunc electum esse, persuasissimum habebat, nunquam futurum, vt Perrinus saluus reuerteretur, ob eas, quas contra hanc Ciuitatem Rex, & qui circa Regem erant Consiliarij, inimicitias gererēt; veluti in quam ex Francia facinorosi omnes, quales essent, decoctores, desperati, falsarij, iniqui nummularij, & denique Apostatae, tanquam in tutissimum asylum confugerent. Et profectò Perrinum Montmourencius, Franciæ Conestabilis, toruum admodum est intuitus, qui aduentus eius quæ esset causa, quod eius mandatum, quæ legationis capsa cum intellexisset, ferociter admodum responsum dedit, stultum eum & temerarium esse; iret, renunciaret egregijs suis Dominis Geneuensibus, venirent nudi, indusij tantum tecti, & laqueo in collum iniecto, & sic se ad pedes Regis supplices proijcerent, ac misericordiam eius potiùs implorarent, quàm tanta cum arrogantia & fastu eius amicitiam atque foedus ambirent. Quibus verbis, alijsque æquè, aut magis etiam atrocibus Perrinus vehementer est consternatus; sed subsistit nihilominus per aliquot dies in Francia, priusquam Geneuam repeteret.

CA

Nterea infœlici illi Perrino non poterat in mentem venire, eratque ignarus prorsus, quæ in ipsum sabauderetur, quæ tenderentur retia per literas passim, sub sociorum eiusdemque sectæ Parisijs, alijsque in oppidis commorantium nomine missas, quarum sententia erat, Aduigilare & excubias agere vellēt; eorum Legatum enim de tradenda Regi Ciuitate cum Conestabile consilia clam inire. Cuius argumenti plures quidē aliæ post alias ad diuersos, qui Geneuam commigrarant, tanquam à diuersis per Franciam scriptæ essent, Geneuam peruenire; quæ cum metum illis incuterent, tum in magnam Perrinum suspensionem inimicitiasque coniecerunt; atq; paucis post diebus re infecta, Geneuam rursus ipse quoq; redijt. Tum aliæ rursus subornatæ literæ, quasi peregrè venirent, & à varijs, qui per Franciam Religionē illam sectarentur, scriptæ essent; nam illorum nomen præferebant, ad magnificum Megretum, & ad alios allatæ sunt, quibus confirmabatur, Perrinum Regi pollicitum, se urbem ei traditurum, habere ad eam rem paratos & Duces, & milites, qui simulato, quasi in Sabaudiam instituisent, itinere, certa & constituta nocte per pactas, instructasque insidias in urbem introducendi essent. Quo falso, de tradenda & occupanda vrbe, rumore sic sparso, ex Francia aduenæ, qui

qui Geneuę commorabantur, cum in magnam suspicionem coniecti valde suarum rerum dubij essent, ecce superuerunt alię literę ex eadem officina, ex qua & priores, ad ipsum quoque Dominum Amyottum Perrinum à Præsede Sabaudię Pelissono, cuius nomine subscriptę erant & subsignatę, quarum hæc erat sententia: Domine Præsede voluit Rex, mihi que mandauit, vt scriberem & admonerem te, fidem ipsi ne falleres, promissaque seruares, qui in summo te apud Sabaudos loco idcirco constituet. Tabellarius, quod erat instructus, non immemor, ad domum Perrini venit eo tempore, quo domi eum non esse satis sciebat. Vxorẽ ergo allocutus ei literas tradit, rogans, marito vt eas redderet, & nequaquam alteri; Lausanna reuersum, quo se profecturum magna celebritate aiebat, responsum repetiturum. Quibus literis lectis magnopere perculsus, & minime vel insidias, vel prodicionem, quę sibi subornarentur, suspicatus, rectã ad Caluinum contendit; vbi casu etiam magnificum Megrettum offendit, & cum illis communicat de literis, quas accepisset, consiliumque rogat; Deum testatus, ignorare se, vnde eę venirent, neque cum quouam hominum commercium huiusmodi rerum habere. Calvinus, qui auctor esset, solus conscius, blandis eum verbis consolatus, in Deum oculos spemque suam figat, eique se commendet, hortatur, post aliquot fortẽ dies certi-

ora

ora auditurum; saltem tabellarij, qui literas attulisset, reditum expectaret. Perrinus hoc consilium secutus, eique fidens, nemini literas pretereā exhibet, sed in secretum locum conclauis sui reponit. At Calvinus suarum rerum, quas agebat, minime negligens, & nequaquam tardus post horam circiter, solus sine arbitris domi eum suę conuenit, literas iterum sibi exhiberi rogans, esse sententiam (nam hoc simulabat) quam in eis diligentius expendere & penitus inspicere cuperet. Perrinus prodicionem ne suspicatus quidem, in conclaue eum introducit, extrahitque literas ex secretiori illo loco in quem eas reposerat; hũc Calvinus diligenter notans, postquam paululum quid legisset, reddit literas, domumque reuertitur, neq; moram aliquam interponit, & calamo arrepto nouas effingit, eidẽ magnifico Megretto inscriptas; eas vero nobili cuidam ex Frãcia viro attribuit, quibus Megrettũ de prodicione certiorẽ reddebat, quę esset per Præsẽtum vrbs perrinum adornata, hortabaturque, Senatui Geneuensi indicaret, vt vigilijs custodijsque ciuitatẽ munirent. nam certo venditam, atque non procul inde per Sabaudiam in insidijs collocatos, qui in eam irruerẽt. Eodem vespere hæc literę Megretto sunt redditę; qui valde perculsus repente nulla mora, nulla deliberatione interposita Caluinum adit, eiq; has literas ostendit. Calvinus totus cõmoueri visus (sic enim simulabat)

labat) excessurum se vrbe ad fines Bernensium aut Basiliensium profectus, quem Megretus bono animo esse iussit, promissitq; hoc se, quicquid esset, ad Senatum postridie relaturum, atque se Perrino oppositurum. quod magno cum studio & zelo etiam fecit: Nam varias ad Syndicos & minoris Concilij Senatores literas attulit, quas à diuersis suis amicis per Franciam, sic enimaiebat, accepisset; addens, etiam ipsi Perrino à Fori Voconij in Sabaudia Præsidente Pelissono de eadem re, & de promisso, quo Regi teneretur, missas, quas pridie D. Caluino, sibiq; legendas ipse exhibuisset. Euestigio magnus apparitor ad accersendum Caluinum, ut in Senatum veniret, est missus; neque longè illi abeundum fuit, cum is ad portas curiæ euentum expectans excubaret. Ingressus igitur in aulam & Senatorum confessum, rogatusque, num vidisset has Præsidis Chamberij literas? Vidisse se respondit; hoc insuper addens, etiam quo loco eas recondidisset, nō se, itaq; allaturū se eas, si Dominis visum sic esset, placeretque mandare hoc Præsecto Amyotto Perrino, ut clauēs suī conclauis traderet, sibiq; adiungeret deinde ex suo cœtu aliquos, qui secū vnā irent. Placuit: itaque literæ statim allatæ fuere, & in Senatu lectæ, statimq; Perrinus infelix mirè confusus consternatusque, simulac lectæ fuere, in carcerem abreptus, arctamque in custodiam detrusus est. Qui rumor totam urbem comple-

uit,

uit, suntque mirabiles inter ciues exterosque sermones tum auditi. Amicis vero & cognatis intercedentibus, cum sui defendendi potestas facta esset, inter cætera innocentiae argumenta declaratum Senatui fuit, nunquam facturum Perrinum, tales ut literas Caluino & Megretto inspiciendas exhiberet, ei si culpæ affinis, ac prodicionis sibi ipsi conscius fuisset. Quod tantum apud Senatum valuit, ut literas ad Pelissonium præsidem mittendas esse decreuerit, ad hoc, num eius & ab ipso missæ, nec ne, essent, explorandum. Qui suas esse literas constanter negabat; neque se vel mandante vel approbante atque conscio scriptas. Sic mortis periculo, quod ipsi imminerebat, miser Perrinus ereptus fuit, neque dubium esse poterat, stratagema vafri, & versipellis alicuius ministri hoc fuisse, licet nomine suo digitoque designari nondum tum clarè posset. Ac Perrinus quidem vinculis & carcere solutus, libertatique & pristinis honoribus est restitutus, supremumque ei urbis Præsecti imperium est prorogatum. Quamuis autem auctores insidiarum, quinam essent, ad plenum & clarè non constaret; (tanto cū astu & tam secretè cautimque subornatæ fuere) tamen in Caluino eiusque socijs suspicio vehemens hæsit, & ex eorum officina profectas esse grauissimæ erat coniecturæ. Ex quo ingratitudo Caluini perspicitur potest, & beneficii immemor animus, & quàm is male gratus Perrino esset,

F

qui

qui eius causa, vt ab exilio reuocaretur, labores molestiasue non minimas sustinuerat, & Argentorum ipsiusmet ad eum accersendum & reducendum profectus fuerat. Vxori sanè Perrini iuenculæ, iracundæ, audaciq̃ue animus non defuit, si facerè potuisset, Caluino necem idcirco procurandi, quem publicè alta claraque voce probris incessens, perfidum proditorem, malignum, improbumq̃ue inclamabat, at Senatus eam compescuit, seriumq̃ue graui pœna constituta mandatum dedit, ne contra Caluinum & eius vel honorem, vel personam quicquam moliretur ageretq̃ue.

CAPVT XVIII.

Aluinus nihil remittens de odio, quod aduersus Perrinum conceperat, vterat inexorabilis, & iniuriarum ac mali propositi tenacissimus, omnes inuestigare modos pergit, quibus vel necem ei procuret, vel vrbe saltem exigat, & in exilium extrudat; tempus autem oportunum, quo maligno suo satisfacere desiderio commodè posset; attentè semper obseruabat; interea operam dans, ex ipso Senatu quosdam ad suas partes vt posset pertrahere. Et alios quidem muneribus, ex pauperum peculio clam elargitis, alliciebat; ex quorum numero fuit Lambertus quidam, rei familiaris angustia pressus, cui hoc exprobratum aliquoties fuisse constat, quod ex pauperum loculis

de

de serico thoraces gereret. Alijs pecuniâ magnis summis ad mercimonia exercèda mutuum dabat. Nam quamuis Beza valdè eum egenum fuisse videri velit, affirmetq̃ue; tamen, vt de cæteris sileam, quendam Claudium de Paon pharmacopolam satis notum est aliquandiu mutuas ab ipso quingentas libras sumpsisse; quibus verò hoc conditionibus, me later. Alios spe honorum, atque fauoris, & gratiæ pollicitatione lactans circumducebat. Vnde nihil in concilio & Senatu tractabatur, quod per hos homines sibi sic obstrictos non cognosceret, nulla erant officia, nulli dignitatum gradus ad quos gratos deditosq̃ue sibi promouere, suffragia quasi in manu sua habens, nō posset. Et hic quidè vnus modus fuit, quo sibi viam sternebat ad ea, quæ animo concepisset, facile perficienda: sed ex altera parte curabat hoc etiâ, & per subtiles suas praxes cōsequebatur, vt exterorū plurimi, quī Geneuâ commigrarant, Franci, Belgæ seu Flandri, Angli, aut Itali etiam, ciuitate donati, ius ciuium cōsequerentur, admissi, s. per minus concilium tantūmodò, non rogatis neq; approbantib. Ducentūuiris. Hinc inter veteres & nouos huiusmodi recenter ascitos ciues querelæ frequentes natæ sunt atque auditæ. Quas tamen querelas contēnere iam aduenæ & insititij poterant, & faciebant etiâ, qui numero, potentia, opibus antiquos natosq; ciues etiâ superabant. Quibus vt se fortius obijcere possent, laque-

us illis quasi iniectus est, falso rumore excitato ac malitiosè per urbem sparso; is erat, veteres incolas & natos ciues conspirare aduersus aduentitios, deque his semel vna nocte tollendis consilia occulta inire; qua occasione cupidè arrepta aduentitij cœpere quasi excubias agere, & idcirco armati per urbem nocturno tempore incedere, ita tamen, vt in comitatu suo etiam aliquot ex veteribus inquilinis haberent singulariter Caluino addictis ac deuotis. Inter ceteros Cottinus Baudichonius erat, ex familia, ex vultu, ex rapinis alijsque facinoribus satis notus, vt eum aliter describere non videatur operæ pretium; hic nocte quadam, & quidem intempesta, in Francorum comitatu, qui armati per urbem gradiebantur, vnà erat. Quo per vicus diuulgato conuenerunt statim magno numero ciues nati, eosque repertos verbis adorsî, sciscitati sunt, quid in animo haberent, & qua auctoritate hoc facerent, quod sic turmatim & armis cincti nocte intempesta vicatim vagarentur. Rumor & tumultus per urbem ingens erat, parum que aberat, quin armis correptis sanguis funderetur. Ad quem tumultum ex quatuor Scabinis siue Syndicis Henricus Haubert Pharmacopola (non enim eius domus longe aberat ab eo loco, vbi exoriebatur) accurrit, & apprehenso Syndicali suo scepro sedare adnissus; sed parum promouit, nullumque neque ipsius auctoritas, neque exhortationes apud illos locum inue-

uenerunt, donec Amyottus Perrinus supremus Geneuæ rei militaris Præfectus superueniret, qui cernens seditionem magis incallescere, animosque contra se etiam amplius hinc inde inflammari, Henricum Haubert Syndicum appellat, vt pro auctoritate, qua fungeretur, tumultum, seuerè imperando, compesceret; in quo se is valde tepidum & pusillanimè ostendit, quippe recens ad hunc honoris gradum vocatus, neque satis instructus, quemadmodum alij imperio metuque coerceri deberet. Extracto igitur ex manu eius Syndicali baculo Perrinus Præfectus extollit vehementer vocem, alteque exclamat, obedire illos magistratui oportere, hocque sæpe repetit, & magna voce eos obiurgat, rogatque, num agnoscerent hunc baculum, & magistratui, qui eo representaretur, obtemperare in animum inducere possent? Victi auctoritate viri, exhortationibus, increpationibus, & paulatim dilabuntur, & domū se quisque conferunt, estque hoc pacto hic tumultus atque seditio sedata. Non multo post, quā dilapsi omnes essent sub mediam noctem quatuor Syndici, & vnà reliqui minoris Concilij procures conuocati, ad Curiam venerunt, vbi narrat Haubertus ordine rem omnem, quomodo gesta erat, & quæ ipse viderat, Dominum Amyottum collaudans, qui nisi intercessisset, magnam cædem fuisse futuram. In deliberationem vocata res est, & inquisitio in seditionis authores, vt ad pœnam

quererentur, decreta; Sed ea ipsa nocte & mane etiam Calvinus Henricum hunc Haubert Syndicum mille dolis aggressus, mira que persuadens, eo induxit, ut in Concilio, quod statim post habendum erat, & cui Perrinus per sua quadam priuata, quæ tum forte inciderant, negotia interesse non poterat, multo alter quam nocturno concilio fecisset, de hac ipsa re loqueretur. Nam de Perrino questus est, quod vi ex manibus Syndicale sibi sceptrum extorsisset, cum hac verborum insolentia, inuitis, non solum ipso, sed & Deo, & qui eum Syndicum constituerent, id se facturum tamen esse. Amici Caluino addictissimi, qui in Senatu erant, cum ad eam rem subornati & sollicitati essent, currum & ipsi impulerunt, ut rueret, Perrinusque precipitaretur, qui aberat, ignarus prodicionis & insidiarum, quæ sibi struebantur. Dictæ autem variæ contra absentem sententiæ in Senatu, & eousque res producta, ut concluderetur, ipsum non solum conscium, verum authorem etiam fuisse nocturni illius tumultus & seditionis, neque esse de nihilo, quod rumore de exulibus tollendis ferebatur; demum negotium intimorum Caluini amicorum opera tanta est dexteritate gestum atque sollicitum, ut multi eo ipso die ex ciuium liberis comprehensi & inter hos duo viri iuuenes, alijque, qui nocturno tumultui interfuerant, ipsorum sodales, in carcerem abrepti fuerint.

Myottus Perrinus clam monitus, quæ ipsi insidiæ struerentur, nihil moratus, in fines Bernensium secedit, Geneva relicta; sequunturque exemplum eius Dominus Petrus Vvandel, Balthasares, alijque horum cognati, & inter se fidissimi amici, contra quos Caluini fautores, qui potissima concilij pars erant, ipso instigante Caluino, occulta alebant odia. Et reperti statim quam plurimi testes fuere, qui coniuratione de exulibus e medio tollendis factam esse asseuerant. Quo falso colore & impostura permulti adolescentes, ciuium liberi, abducti in carcerem sunt, à quibus partim tormentorum cruciatu, partim subtilibus machinationibus, partim etiā blanditijs & magnificis promissis confessionem extorsere, coniurationem factam, quinimo Perrinum, Vvandelium & Balthasares eius esse capita. Post quā confessionem in calore illo atque impetu, nihil morati hos ipsos adolescentes abreptos extremo statim supplicio affecere. Qui omnes in supplicij theatro constituti, Deo teste inuocato passim profitebantur immerito hæc se pati; de quibus accusaretur conficta esse omnia, & quæ edidissent confessionem partim tormentorum nimio cruciatu, partim falsis promissis extortam. Quæ cum essent ad Perrinū, Vvandelium, & Balthasares aliosque, qui Geneva excesserat perlata, ad Bernensium fidem confugientes, eorum se iudicio

permiserunt, si causa cecidissent, & culpæ huius affines esse, cuius Geneuæ insimularentur, conuicti essent, omnem mox pœnam, quam hi decreuissent, subire parati. Et hi quidem Domini quæstione super toto hoc negotio habita, postquam ad ipsius rei veritatem penetrassent, per literas missisq; legatis Geneuenses seriò adhortati sunt, temperarent ab huiusmodi machinationibus, & nimium crudelibus exemplis, quibus, præterquam quod cum Dei illa proximorumque iniuria coniuncta essent, vicinorum etiam odium & offensionem sibi conflarent. At nullis consilijs, nullis exhortationibus impetrare hoc à Geneuensibus Bernenses potuerunt, ut ab incepto desistere vellent, qui plures indies ad vincula, ad supplicia nihilominus rapiebant; quos ipsi, quibus priores illos, technis tormentisq; ad ea, quæ præscripsissent, quæue voluissent confitendum inductos, adductosque neci statim, simulac cõfessi essent, tradiderunt, Deum innocentie suæ testem implorantes, & publice ac palâ, partim dolos & technas, partim tortorum tormentorumque diritatem proponentes, atque accusantes, quibus ab illis has confessiones falsas, & veritati suisque conscientijs repugnantes elicuissent extorssissentque; nimirum, ut quæ ad ignominiam, dedecus, & detrimentum Perrini, Vandelij, & Balthasarum vergerent, faterentur, quos innocentem, eique culpæ, quam ipsis imponerent, mi-

nimo

nime affines esse, publicè profitebantur, pronuntiabant, declarabantq;. Quæ cum sic gesta esse, certò cognitum perspectumq; Bernenses haberent, Perrinum & alios Geneva profugos, suos ciues effectos, & ab huiusmodi criminibus, quæ per imposturam & calumniam ipsis imponerentur, immunes declaratos, in suam fidem & clientelam susceperunt, ad patientiam eos insuper exhortati sunt, ut bono animo essent, quietique sub ipsorum patrocínio vitam traducerent. Cuius rei locupletes satis testes ipsi Bernensium proceres esse posse, & non grauatim quoque mihi futuros, affirmare audeo. Quoniam Beza autem in eleganti illa sua præfatione in gratiam commendationemque magistri, patris, & amici sui, in præiudiciū verò, dedecus, & ignominiam Perrini, & qui cum eodem Geneva exceßerant, hæc aliter narrat, & contrario planè modo; ex eis, quæ illo tempore Geneva acciderunt, duo recitare aggrediar, ita vulgo nota, ut ea nemo, nisi omnium mortalium impudentissimus, inficias ire possit. Primum erit de adolescente illo Bertelier, qui per eandem imposturam & calumniam, qua & cæteri, quos dixi, in vinculis tenebatur. Hic cum esset generosi & constantis animi, & iudices, atque ministri, suadente & instigante Caluino, miseris tâtaque calumnia oneratos captiuos, speciosis verborum aucupijs lenocinijsque irritare, & illaqueare satagerent, nulla neq; ad per-

F 5

sua

suadendum composita oratione, neque subdolis pollicitationibus vllis, quibus eius animum aggressi nitebantur permouere atque flectere, ad quicquā contra reclamantem conscientiam vel faciendum, vel dicendū induci potuit. Ideoque quæstionibus subditus & atrociter tortus est, nec tamen neque in equuleo extensus neq; fidiculis arctissimè cōstrictus, quamuis ex faxorum ad pedes appensorum pondere, funiculis, quibus manus colligatæ erant, ter quaterue ruptis, frangi tamen aut vinci, neque à constantia deduci fortis eius animus potuit. Quo conspecto miserè disrutiebantur animi. Et inter eos quidam, cui nomen Amblar Corne, exandescens: Tibi, aiebat, aut confitendum hoc est, aut toties fidiculis extenderis, donec brachia pedesq; à reliquo corpore auellantur. nam existimas obstinatione tua Dominos te vincere posse? At cum nihilominus iuuenis nihil de sua constantia remitteret, neque adduci posset vt falsum quid, conscientia reclamante, fateretur, ad dolum confugiunt. is erat, vt adolescentis captiui mater, quæ fræua, horrenda & crudelia exempla, qualia Geneuæ edebantur, detestata, ad Caturiges, qui in Sabaudia finibus sunt, commigrarat, accerferetur. Legationem suscipit hic Amblar Corne, minoris concilij Senator vehemens & acer Caluini discipulus, vt ad scēminam profectus eam Geneuam perduceret, salutis & honori

nori filij consulturam. Matri ille verba dare nōrat, blandis fucatisque sermonibus ac falsis promissis eius animum captans, & ex Dominis hoc illi promittens, filium nō solum à vinculis absolutum, sed ad honores quoque & officia promotum iri, modo, quod postularent Domini, aperte ac nudè falsus reum se esse agnosceret, & ab Amyotto Perrino, alijsque, qui Geneua profugerant sollicitatum, socius coniurationis ab ipsis institutæ vt esse vellet, quod vt faceret, adduci non potuisse; rogatus assereret. Hæc sola esse, quæ Domini illum confiteri cuperent, quod si faceret, vinculis eximi, & honoribus augeri posse. Capta dulcibus & fraudulentis sermonibus simplex ac credula mulier Geneuam venit, & rectā ad carcerem progressa, filium reperit luxatis membris admodum debilitatum, cui Dominorum voluntatem & consilium exponit, qui in carcere ipsum potius miserè extinguere constituisent, quàm ab eo se vinci sinerent; hortatur misera filium, obtestaturque, vt Dominorum voluntati acquiesceret, ac confitetur, quæ ipsum confiteri vellent, quamuis falsa esse ipse sibi conscius esset. Hunc enim modum in libertatem se vendicandi tantum superesse, quo non solum vinculis eximi, verum ad honores etiā, officia & dignitates peruenire posset; quemadmodum sibi totius Concilij nomine & mandato Amblar Corne esset pollicitus. His adiecit misera

sera lachrymas, & pias deinde preces, sui ipsius si misereri nollet, miseretur saltē matris, quę ipso ē viuis sublato, desolata foret sine liberis, sine auxilio, sine solatio vlllo, confideret sibi Concilij nomine factis pollicitationibus, sibi quę cōsuleret. Frangitur pijs his matris lachrymis atque precibus fortis adolescentis animus, pariturum quę se recipit. Quod illa ad Amblar Corne, aliosque Senatores simul ac retulisset, coactō sine mora concilio, rursus eadem, quę prius, interrogant. Respondet ille, & audacter confitetur, pollicitationibus, quę matri factę essent, planē confisus. Vix dixerat, confessio quę per Notarios excepta fuerat, sententia etiam lata, & reus esse mortis pronunciatus, eodemque ipso die capite plexus est. Quod misera & dolens mater conspicata, secus quā sperārat, & quā ei concilij totius nomine quidam ex ipsis Dominis pollicitus fuerat, euenisse, videns, inquam, filium morte sublatum, & se proprii sanguinis proditricem, necisquę filij causam esse apud animum voluens, prę mœrore, tristitia, pudore, sui quę ipsius odio, vix à se ipsa manus abstinere potuit. Tanquam mente capta autem, furiosa quę mulier Geneuam statim egressa, querimonijs quę & gemitibus acrem vociferando complens, discurret ad Bernenses, Tygurum, Friburgum, & ad alia Helueticorum oppida proficiscitur, & exponit, accusatquę detestabile & inhumanum à se patratum facinus, auctoribus tamen

men Geneuensibus Dominis, & imprimis suadente Amblar Corne, illorum ad prodicionem huiusmodi instruendā legato & commissario; vindictam deinde contra Geneuam, à Deo, & Cantonum primoribus exposcit. Neget hoc Theodorus Beza, quantum volet, aut quiuis alius; at Bernenses & aliorum in Heluetia oppidorum procures optimi eiusce rei testes esse poterunt. Ad eō enim hoc Geneuensium facinore irritati, tam malē contra eos animati fuere, vt parum abfuerit, quin vnanimis huiusmodi hominum colluiem pestem quę funditus delere constituerint, prę summa verō indignatione in hanc vocem proruperint: Dignam infelicem hanc urbem esse, quę funditus euerfa, in lacum Lemani tota immergeretur. At Friburgensium Aduocatus, qui initio prę cæteris in vindictam tanti sceleris inardescere, zelo quę iustitię concitior esse visus est, munere placatus, non solum de isto seruire suo ipse multum remisit, sed cæterorum etiam procerum iracundiam mitigauit. Et Calvinus interea & ad eius ingenium efformati, eius quę desiderio subseruientes, reliqui Ministri pro concione miseris supplicio sic affectis atque exulibus etiam insultabant, in eos quę magnis clamoribus debachandi nullum finem faciebant, nefarios filios diaboli, improbos, perduelles, ac patrię proditores, hostes quę (qualibus iniuriarum emblematis illorum conciones exornatę erant) appell-

pellantes. Per Franciam deinde, aliâq; loca passim scribebant, se à Religionis, reformationisq; hostibus quibusdam singulari Dei beneficio liberatos, qui de omnibus ijs exulibus, qui Euangelij causa Geneuam commigrârunt, certa quadam nocte è medio tollendis coniurârunt. Neque tamen fucis coloribusque hanc calumniam sic obumbrare potuerunt, vt non etiam apparet conspicereturque à pluribus sanè perspicacisque iudicij viris, etiam ijs, qui Euangelium illud professi, eius studio Geneuam habitatum venerant. Quemadmodum Spisamij quoque necis causa & occasio tandem detecta, planeque cognita est, etsi neque ei colores deessent, ad inuidorum calumniatorum malitiam, ne ea cerni posset, obfuscamdam, quæ sit. Cæterùm innocentiam miserè occisorum, & eorum etiam, qui fuga vitam seruârunt, euincit, & contra quasi inimicorum calumnias satis tuetur, quòd Bernensium proceres, sapientia & prudentia clari viri, hos benigne in fidem & patrocinium susceptos in suas vrbes admiserint, vt pacatam illic, tranquillam, quietam vitam ipsorum subditi atque ciues agerent. Calvinus autem indignissimè hoc ferens, dolos & technas animo versare dies noctesque non cessabat, quò suis mendacijs colorem obducere posset, veritatis vt aliquam speciem, quæ de occisis, fugitiuisq; effluerat, retinerent. Contigit igitur Geneuæ res alia memorabilis à Caluino, eiusque socijs sub-

subornata, cuius historiam secundo loco, sicut pollicitus sum, recitabo.

CAPVT XX.

ADolefcens quidam ex familia Albani Ducis eo tempore, quo is Regis Hispaniarum vice Mediolanensem Prouinciam gubernabat, Geneuam habitatum venit. De cuius aduentu Calvinus certior redditus, (nihil enim erat eorum, quæ Geneuæ fierent, tam minutum, quod non statim per suos exploratores rescisceret) ad se accersitum ipse vnà cum alijs eiusdem, cuius adolescens erat, nationis, admodum diligenter sollicitant, vt exploratorem se ab Albano Duce submissum esse simulare vellet, cui is hoc in mandatis dedisset, vt & Geneuensis vrbs situm diligenter inspecularetur, & cum Præfecto Amyotto Perrino, Vvandelio, & vtroque Balthasare de tradenda vrbe negotium conficeret, quod hero suo fuissent polliciti. Hi, cum eo tempore in Bernensium prouincijs domicilia haberet, simul ac de noua hac calumnia certiores facti sunt, ad eos in oppidum statim se contulerunt, & supplici libello exhibito, subornatum exploratorem Bernam euocari postularunt, vt illic se iudicio sistens, ipsis coràm probaret, de quibus eos absens criminatus fuerat. Ad Bernensium postulationem explorator per custodes, non tamen

nimum rigidus, ad eos perductus est; per viam autem, quid eum facere, diceréue vellent, apprimè instructus fuit, signaque ei indicata sunt, per quæ singulos, quibus calumnia struebatur, internosceret. Nihil ille, interrogatus, eorum prætermittit, de quibus probè fuerat edoctus, dicere; sed cum designandi singuli illi forent, signorum, quæ data erant, non satis memor, aberrat. Nam cum respondisset, & vidisse se illos aliàs, & probè cognitos habere; productor iam, Amyottum Perrinum monstrare iussus, cum duo essent Balthasares, alterum horum designat, & Amyottum pro Vvandelio accipit. Ex quo pro sua prudentia suspicati statim sunt, & animaduertunt Bernenses, fallaciam esse atque fraudem, dolo & machinatione Caluini suorumque sociorum subornatam & constructam. Itaque Geneuensium commissarijs cum suo exploratore, vnde venerat, redire iussis, per calumniam falsò delatos absoluerunt, potestate ijs facta, vt domum quique suam abiret liber. Negare forsan hoc Theodorus Beza posset cum suis, nisi submissus ille calumniator, cum Geneva paulò post discedens habitu dissimulato, & barba cana ad mentum affixa, in Italiam redire cogitaret, his qui calumniâ passi fuerant, impigrè persequentibus, apud Euieum compræhensus, & ad Bernenses reductus fuisset; vbi tum liberè, & omnem rem plenè, atque palam, sicut erat gesta, confessus est; quomodo

modo nimirum, per quos, & cur subornatus fuisset, inductusque ad illos calumniandum, quos neque nouerat, neque læsus à quoquam fuerat. Cuius confessionis testimonium, publicumque instrumentum communicari secum sibi; per Secretarium Bernensium dari, quos diximus, falsò accusati rei postulârunt; neque hoc eis negatum est. quod illi publicum testimonium ad suam innocentiam comprobandâ, cum inimicorum, quorum inde fraudes atque doli luce clarius conspiciebantur, summa infamia, multis postea ostenderunt. Dicant mihi nunc, quidnam de huiusmodi fraudulenter & malitiosè excogitatis artibus machinationibusque, sentiant? sed ij solùm dicant, quorum sanum adhuc syncerumque iudicium est. Nam qui Calvinianæ sectæ alligati sunt, eiq; planè se deuouerunt ac consecrârunt, quod ipsum in omnibus etiam alijs sectis locum habet, his solemne est, & proprium, quæcunq; à suis sectarum magistris designantur & fiunt, ea vt rata habeât, approbent, laudent, magistrisque excusent, & quantum possint, defendant; denique vt patriæ exitium inferri, domicilia ac bona sua diripi, familiam, proximosque, cognatos & amicos opprimi, æquiori animo ferât, quàm sectæ aliquid suæ decedere, magistrisque suis dedecus aut ignominiam irrogari. Memini ego ministros Calvinianos, cum ab eis quæsitum esset, qua conscientia tanta mendacia, tantasque calumnias

nias contra proximos excogitatas suo comprobare calculo possent; ad Dei gloriam id & ad impiorum Euangelij hostium, qui reformationi se opponerent, euerfionem à se fieri respondisse. Nam esse hoc in Geneuensi Ecclesia certum, & constitutum quasi dogma, vbi Dei gloria ageretur, mentiri, & mendacium deinde veritatis specie fucare atque adumbrare non modò licitum esse, sed & nonnunquam necessarium.

CAPVT XXI.

Aluinus ad nouandas res natus, & valde propensus, vt quietem publicam turbaret, ad aliud excogitandum accingitur. Nam Ministris Bernensium, per illas nimirum prouincias, quas ad imperium suum adiunxerant, proponit, eisq; suggerit, vt bonorum omnium Ecclesiasticorum, quæ Abbates, Episcopi Canonici, Priores, Pastores possiderent, omnium demum beneficiorum, quæ sacerdotibus ante Religionis mutationem attributa fuissent, sibi committi administrationem dispensationemq; postularent. Nam id æquum esse; quippe cum in Actis Apostolorum exemplum extet, scriptumq; legatur, recens baptizatos Christianos, & ad Ecclesiam adiunctos pretia agrorum, quæ vendidissent ad Apostolorum pedes attulisse, & per eos deinde pro sua cuique necessitate distributa esse. Quo exemplo

plo Calvinus se etiam, quæ Ecclesiastici antè habuissent, bona quasi in suam domum deriuare, administrationemq; inuadere posse putauit. Bernenses autem ad hos sermones furdi, ipsis domū remissis, seuerè vetant, ne ea de re verba vnquam amplius faciant, sed ad suam quisque functionem concionandique munus redeat. At verò Calvinus, quamuis de hac arce deiectus & spe sua frustratus, non quiescit tamen, sed Magistro Petro Vireto, Lausannensi, alijsq; recens subiugatæ terræ ministris suggerit, necessariam Ministro excommunicandi potestatem esse, sine qua nimirum malos falsosque Christianos à bonis & synceris segregandi autoritate ministerium vilesceret, Deique verbum in contemptum veniret. Id cum in illorum Consistorijs expositum fuisset, per omnes illarum ditionum classes eligendos certos aliquos esse, deliberatum & conclusum fuit, qui ad hanc rem impetrandam atque efficiendam supplicem Dominis libellum porrigerent. Sed cum sapienter, quid Ministri postularent, & quanti hoc esset ponderis, quod sibi permitti concedique vellent, apud se in concilio Domini expenderent, de hac re, eiusq; magnitudine vnus ex illis verba faciens, demonstrauit conclusitque tandem, multò præstare sub inquisitionis rigore in Hispania, quam apud Bernenses commorari atque viuere, tanta si semel Ministris potestas fieret, vt, quos liberet, excom-

municare possent. Responsumque idcirco Ministris est: Quæ illis mandata esset concionandi, populumque instituendi prouincia, huic sedulo incumbere; hanc verò rem missam facerent, neque de ea loquerentur in posterum. De quo Calvinus certior factus, vt erat inquieto ingenio, & in proposito suo persequendo obstinatus, vrget eo etiam magis Ministros, & coram & per literas, nullumque vrgendi finem facit, donec tantum plerosque exacuisset, & inflammasset, vt profiterentur, ministerio defungi se malle, quam hac excommunicandi potestate destitui. Dicebant enim, nihil hoc aliud esse, quam Euangelium contaminare, & cœnam prophanare, si ea promiscue bonis simul & malis, & non minus ijs, qui vitijs obnoxij, quam qui virtutibus dediti essent, exhiberetur. Atque idcirco Bernam iterum reuersi, eiusdem argumenti alterum libellum supplicem præsentarunt. Et responsum iterum est, Aduocato extoritur concilij sententia edicente; Abirent, & quod ipsis mandatum esset concionandi populumque instituendi munus exequerentur, neque, vt huius rei causâ reuerterentur, opus esse: nam Dominos nunquam, quod postulerent, concessuros, neque per suas ditiones excommunicandi vllam vnquam aliam rationem potestatemque admissuros, quam quæ per iudicis sceptrum fieret, qua improbos & sceleratos ille pro suis quosque criminibus puniret ac plecteretur.

ret; cuius rei causa gladium accepisset. At Calvinus contrà, qui ab eo, quod animo semel concepisset, rupe quauis durior, & immotus magis deduci non poterat, Viretum aliosque Ministros sibi addictos deuotosque porro incitat, boni pastoris officium esse inculcans, non solum in pascua læta oues deducere, verum solitum etiâ esse, ne qua scabies gregem infestet, & si quam scabiosam ouem conspiciat, à reliquo grege seiungere, vt non grex totus inficiatur. His adijcit, literas ad se ex varijs Fraciæ locis, oppidis atque castris perlatas esse, quibus multi sibi Ministros verbi Dei mitti postulerent. Quæ instillata illis noua opinio Ministrorum audaciam multum confirmauit, auxitque plurimum, adeo, vt quidam, inter quos etiâ ipse Viretus fuit, tertio, & quidem suo ipsorum nomine tantummodò, cum Bernam idcirco profecti essent, arroganter, & obstinatè cõtendere, & hanc excommunicandi, malosque à cœna repellendi potestatem à Dominis extorqueri adnisi sint, quam nisi ab ipsis impetrarent, non se Christi Natiuitatis festo, quod instaret, cœnam administraturos, sed ministerium etiam deserturos minabantur. Quia tanta proteruitia & arrogantia mirum in modum offensi Domini, proscribendos ignominiosè, & cum infamiæ quadam nota esse decreuerunt, dimittendosque cum literis, quas ad Prefectos suos singuli perferret, quarum hæc esset sententia, vt lectis literis, eos,

qui attulissent, Ministros publicè per tubæ sonum & ignominiosè proscriptos statim denunciarent. Singulis datæ huius argumenti fuere, clausæ diligenter, & signatæ: quas ferebant, ignari suo se iugulo gladium adferre; quod in maximam illis vituperationem, probrum, atque dedecus cedebat. Nam simulac reuersi domum fuere, omnes publicè, vt imperatum erat, & cum ignominia proscripti sunt, vno Vireto excepto, qui clam de eo per intimos amicos admonitus, rectà Geneuam contenderat, minime delatis ad Præfectum Laufannensem literis. Qui, Vireti hac fraude cognita, Primoribus aliquot ciuitatis comitatus, domum eius adit, omniaque scrutatus, & imprimis conclaue, plurimas reperit ad Viretum manu ipsius Caluini scriptas literas, per quas variæ & subtiles machinationes, vasserrimæ artes detectæ fuere, à Caluino primum excogitatæ, sed ad quas Vireti opem, auxiliatricemque manum expetebat; inter cæteras autem etiam illæ erant, quibus incitauerat Viretum, ad excommunicandi illam potestatem postulandam, aut, nisi esset consecutus, ad ministerium deferendum. Reperta etiam Amboisiana illa machinatio atque coniuratio contra Franciscum II. Francorum Regem; sed & millæ aliæ nouationes, quarum author esse atque inceptor Caluinus moliebatur, inuentæ fuerunt. Ex his epistolis binæ & quadraginta Bernensibus Dominis præsentatæ,

tatæ, & mirum in modum ex earum lectione offensi fuere; ex quibus quàm maligno spiritu agitaretur Caluinus, quantaq; eius iniquitas esset, cognoscerent. Quem Theodorus Beza nihilominus laudibus in cælum ferre, & super omnes alios leni admodum animo fuisse, benigno, tranquillo, pacifico persuadere conatur, ratus cum stolidis ouibus, vel inconsideratis vitulis, quos faciliè decipere queat, sibi rem esse.

CAPVT XXII.

De extremos eius annos veniamus, videamusq; quàm varijs ante obitum morbis afflictus consumptusque fuerit. Scribit Beza, phthysi, colica, asthma seu respirandi difficultate, calculo, podagra, hæmorrhoidibus vexatum fuisse, præter sibi familiarem hemicraniam & acres capitis dolores, quibus plerumque torquebatur. En tibi varia & diuersa, quæ simul in ipsum ingruerunt, morborum genera, & cum quibus valdè misèrè per multos annos, imò verò usque dum spiritum exhalaret, confictatus fuit; certum & expressum diuinæ aduersus eum iræ indicium ac testimoniū. Quod si quis, multos etiam sanctos homines, dum in hac vita essent, dira multa, & in corpore, & in bonis perpeffos, alleget, & de Iob facis cognitum omnibus exemplum proferat; Respondebo, sic Deo visum fuisse, vt tanquam illustre patientiæ exemplum

futurus in bonis hic atq; corpore affligeretur; sed ad fiduciam in nobis stabiliendam confirmandamq; nunquam se iustum, sibi ex animo ac verè fidentem deserturum, omnibus eundè Iob calamitatibus liberatum, omni felicitàte, & multis rursus magnisq; muneribus cumulasse. Quod S. Iacobus cap. 5. epistolæ suæ Canonice pulchrè in hæc verba explicauit; Sufferentiã, inquit, Iob audistis, & finem Domini vidistis, hoc est, exitum atque finem, quem eius afflictioni Dominus imposuit. Et vidistis, inquit, quoniam misericors est Dominus & miserator. Quibus verbis sententias nobis Dauidis proponere, & in memoriam reuocare Apostolus voluisse videtur, quæ sunt 33. Psalmo, quibus suo exemplo ad Deum laudandum, timendum, eiq; fidendum, eius gratia & benignitate erga bonos, seueritate contra malos proposita, inuitat: Oculi Domini, inquit, super iustos, & aures eius in preces eorum; vultus autem Domini super facientes mala, vt perdat de terra memoriam eorum. Clamauerunt iusti, & Dominus exaudiuit eos, & ex omnibus tribulationibus eorum liberauit eos. Iuxta est Dominus his, qui tribulato sunt corde, & humiles spiritu saluabit: Multæ tribulationes iustorum, & de omnibus his liberabit eos Dominus. Et sequitur: Mors peccatorum pessima, & qui oderunt iustum, delinquent. Sic prioris ad Corinth. epistolæ cap. 10. D. Paulus Dei filijs & ele-

ctis, si in hoc mundo in calamitates & misérias incidere ipsos contingat, certam liberationem felicitàque exitum promittit: Fidelis, inquit, Deus est, qui non patietur vos tentari supra id, quod potestis, sed faciet cum tentatione prouentum, vt possitis sustinere. Sed ad Caluinum nostrum, & ad grauissimos eius, variosq; morbos, quibus miserè ad extremum vsq; spiritum excruciatu fuit, reuertamur; quem, præter eos, quos Beza referente commemorauimus, eo quoq; morbi genere afflictum constat, quo iusto Dei iudicio quosdam manifestos & apertos Dei hostes, qui diuinum honorem atque gloriam inuasérant, sibiq; vsurpãrant, vexatos punitosque legimus, is est pedicularis. nam & hi vermes totum eius corpus peruasérunt, & foetidissimo, ac virulētissimo circa verenda vlcere, vermibus has sic foedè vlceras partes miserrimè corrodentibus, percussus est. Sic quondam Honorius II. Vandalorum Rex, postquam Ecclesiam Orthodoxam annos octo persecutus fuerat, pediculari morbo consumptus est: Sic Arnulphus Imperator, Caroli Crassius successor, magnus templorum violator, vastatorq;: Sic Maximianus immanissimus Christianorum hostis: Sic Antiochus Epiphanes, homo summè nefarius, impius, & magnus veterator, qui templo Hierosolymitano nefariè expilato, ad veri Dei contemptum Iouis in illo simu lachrum statuit & erexit: Sic crudelis Herodes,

qui innocentes pueros sustulit, sibiq; Dei honorem & titulum vsurpauit; sic, inquam, hi omnes nefarii & scelerati à vermicibus corrosi, extincti sunt. Sic demum plures alij hypocritæ, Deiq; hostes, qui prætextu & colore sanctitatis atque zeli assumpto, veritatem oppugnant, iusto Dei iudicio & vindicta in hac vita à pediculis grauissimè vexati, & à vermicibus miserè corrosi, post longum & diuturnum cruciatum exterminati sunt, morteq; extincti, & post hanc in alteram illam longè miserrimam mortè ad æternas illas infernales pœnas in perpetuum cruciandi sunt præcipitati. In quos illud Psalmistæ verissimè quadrat: Duplici contritione afflixit illum. Quomodo sanè duplici consumptione Calvinus dici potest cōsumptus. Nam quicquid scribat Beza, quantumvis se illis, qui mortem eius impiè traductæ vitæ amplum fati testimoniū tulisse censent, opponat, & Calvinum filiorum Dei morte ex hac vita excessisse, contendat, verissimum tamen est, quod grauissimos dolores & asperissimos cruciatus, quibus Dei in illum seuera grauissimaq; manu ingruente excruciabatur, non ferens, Dæmonibus inuocatis, iurans, execrans & blasphemans miser expirauerit. Cuius illi testimonium perhibuere, qui decumbenti ad extremum vsq; halitum ministrarunt. Idcirco neget, quantum voluit Beza, negenq; alij, satis sic se rem habere exploratum est; imò hoc etiam, quòd diem atque horam

horam detestatus sit & execrarit, quam vnquā studijs vel scriptionibus impendisset, cū ex vlceribus totoq; corpore grauissimi fœtores emanarent, ob quorum graueolentiam & sibi ipsi grauis, & quæ eum circumstabat, familiæ erat. Quam causam fuisse etiam hi eius domestici narrarunt, quod visitari se nollet. Cæterum Theodorus Beza aliud quid recitat, quod ad magnum etiam, Magistri sui, amici atque parentis, Caluini encomium & honorem pertinuisse censet; id ego silentio præterire non debeo, scilicet, cū per morbum domi detineretur, & idcirco cōciones lectionesq; necessario intermitteret, ociosum tamen minime defedis- se, sed domi etiam suæ labori sedulò incubuisse, & eo quidem tempore postremam suam Institutionem Latinam simul & Gallicam, & auspiciatam, & absolutam ab ipso esse. Vbi non erit absolum, si quis Bezam interroget, quanam illa fuerit postrema Institutio ab ipso tum cœpta & absoluta. Non enim est nobis nisi prima illa conspecta, quàm diu antè & composuerat, & in lucem emiserat. Quæ si tam erat benè, adeoque absolutè facta scriptaque, nihil vt in ea desideraretur, quod fuit operæpretium, toties eandem formare & reformare? En tibi autem in aperto mendacio deprehensus tenetur, quo affirmauerat, magistrum suū & parentem Calvinum ita extremè & absolutè doctum fuisse, nunquam vt sententiam aut dogma à se prolaturum

tum aut scriptum retractauerit, correxeritque, Cæterum altum Caluini considera: repræhensus quippe & hæreseos notatus ab ijs, qui in eius Institutionibus primæ & secundæ editionis, crassos eius errores falsasque sententias multas offenderât, ipse errores in libris suis admissos primum corripbat, ac tum, suppressis prioribus exemplaribus, & alijs in lucem editis nouis, illos, à quibus erat reprehensus, quæue censura interposita, erroris eum hæreseosque damnauerant, laceffens, eis se audacter opponebat, mendaces, impostores, calumniatores vocans, & ad illam editionem appellans, ex qua errores sustulerat. Per quam imposturam absoluti alicuius & irrepræhensibilis doctoris, qui nihil à se scriptum dictumue retractasset, qualis videri haberi que ab omnibus cupiebat, nomen sibi & opinionem parare conabatur.

CAPVT XXIII.

SED de Caluini vita, maligno ingenio, imposturis, de eiusdem immensis doloribus, quibus ante obitum potenti & iusta Dei dextra miserè excruciatu fuit, deque eius animam agentis impatientia atque desperatione satis superque hætenus dictum est; sequitur, ut de doctrina iam, & quanta ille synceritate in sacra scriptura tractanda versatus sit, dispiciamus. Illum enim Beza in præfatione sua super omnes omnino fan-

sanctos Patres, Doctoresque; tam veteres, quam nostri seculi, qui vnquam scriptis doctrinaque excelluisse leguntur, extollit, tanquam qui omnes post se longè reliquerit, cum res multò secus se tamen habeat. Nam ex omnibus, qui vnquam extiterunt, hæreticis (de illis loquor, qui religionem Christianam professi fuere, & zelo se Dei agi iactarunt) qui similia fecerit, & de Deo magis absurdè & impiè locutus sit, atque scripserit, neminem fuisse credo; idque fecisse eum aut per turpem ignorantiam, aut Diabolicam malitiam, aut vtraque ignorantia simul & malitia transuersum actum iudico. Cum enim maligno, ad vindictam valdè propenso, & improbo animo fuisse satis hætenus à nobis probatū adeoque certum sit; quis dicat verè doctum, sapientia, atque Dei rerumque; diuinarum pura, incorruptaque cognitione imbutum esse potuisse, scriptura contra testimonium perhibente, In malignam animam sapientiam non ingredi? Neque tamen, iam enim aliquid de eius doctrina dicendum, inficias eo, eloquentem hominem fuisse, in linguarum cognitione versatum fuisse, vidisse multa, legisse & scripsisse etiā multa; sed ad veram diuinarum scripturarum & synceram cognitionem intellectumque; ipsum penetrasse, hoc est, quod planè pernego. Ex ijs, quæ de diuina prouidentia, de præscientia & prædestinatione scripsit, quis recti sanique; iudicij est, qui non clarè perspiciat, Manetis Persæ hærefin,

fin, à quo Manichæi nomē sunt sortiti, reuexisse, qui omnia non modò bona, sed mala etiam ex æterno quodam Dei decreto necessariò planè fieri asseuerârunt. Quod licet iisdem planè verbis Caluinus non dicat, iisdemq; terminis, tantundem tamen ipsū dicere me demonstraturum deinceps confido. Vbi notare hoc conuenit, sathanæ hunc dolum esse, vt veteres olim damnatas praxes hæresesq; resuscitaturus, post lapsa aliquot temporum spatia, ambitiosos & arrogantes homines inquirat & instruat, per quos eisdem rursus disseminet; transformet autem, & tegat alijs verbis, alijsque coloribus obductas proferat, ne agnoscantur, vt simplicibus incautisque, ne ab illis abhorreant, facilius imponat. Et his quidem facile imponere potest; at docti & sapientes homines, sanctique spiritus numine afflati statim, licet ad fucum faciendum alio colore tinctas, agnoscunt tamen, viriliter reiiciunt, efficaciterq; conuellere norunt. Quod Constantini Magni tempore sic euenisse constat, circa annum Domini plus minus trecentesium viciesimum octauum; quando Arrius, presbyter Alexandrinus, per huiusmodi Sathanicum astum atque dolum damnata diu ante, & in Episcoporum synodis reiectam Ebionis, Artemij & Pauli Samosatæni falsam & erroneam doctrinam renouauit. Quippe latere hoc Alexandrum Alexandriæ Episcopum diu non potuit, qui Arrio, Dei veritatisque

ritatisque hostis Diaboli instrumento ac ministro, venenum Ebionis, aliorumque propagante & disseminante, quamuis alijs verbis palliaret, statim hoc agnouit, detexit, vicinosque Episcopos, vt cauerent, admonuit. Sic Caluinus nostro seculo Manetis hæresim effossauerit, & in conspectum, aliò tamen ornatu circundatam cinctamque protulit. Quamuis enim fatalem necessitatem non nominet, neque cum de ea sermonem instituit, tam claris, apertisque verbis vtatur, (ita enim nimium se proderet, fuissetque ab vniuersa statim Ecclesia repudiatus) nihilominus in hominum actionibus necessitatem, Laurentij Vallæ sententiam probans laudansque, constituit. Qua de re in proprio de Dei prouidentia opere, quod post hoc, Deo approbante, propediem sequetur, copiosè tractaturum me spero. Cum scribit autem, defenditque, Adam Dei ordinatione & æterno decreto in peccatum necessariò esse prolapsum; cum Adæ posteros quosdam, qui saluentur, esse electos, alios sempiternæ morti destinatos docet, & diuersitatis huiusce primam præcipuamque causam esse Dei voluntatem asseuerat, sententiam quandam D. Augustini ex eius super Genesin libro, ad hoc comprobandum allegans, qua, quæcunque sunt, fiuntque, eorum omnium solam Dei voluntatem causam existere, ille asserit; huiusmodi cum de Deo docet, nonne Deum summè vituperat & tradu-

tin, lucit? Quis enim adeò durus & inhumanus pater est, qui vt necet, vt laqueo perimat, vt tamque adimat, idcirco filium generat? O doctrinam impiam. Deum scriptura mille in locis pronunciat detestari peccatum & prohibere, neque damnatorum perditione atque punitio-
ne delectari; vt quis pereat, ab ipsius voluntate alienum esse; ab ipso non esse, quod Israel se perditum eat, & filiorum numero excidat; exprobrare autem eis, quod non intermiserit facere quæcunque optimum, benignissimum, & misericordissimum parentem pro filiorum salute præstare conueniat. Hæc de Deo scriptura prædicat: Calvinus autem hunc tam benignum parentem quosdam idcirco, vt perderet atque damnaret, creasse, & in hunc mundum produxisse affirmat. Hancine igitur doctrinam aut manifesta ex ignorantia, aut Diabolica malitia, aut ex vtraque simul profectam esse animaduertimus? Iam Augustino tam sancto Patri as-
fingere, quasi ille dixerit eorum, quæ in mundo fiunt, omnium Dei voluntatem solam causam esse, cæca grandisque vel ignorantia est, vel malitiosa impostura. Quam enim sanctissimi Patris sententiam producit, ea significatur, tot & tam diuersa animantium genera esse volatiliū, piscium, quadrupedū, reptiliū, omnisq; quæ in rebus creatis est, conditionis atque ordinis, aliam rationem dari non posse, quàm quòd sic condi, creariq; Deus voluerit, & sic illi placue-
rit,

rit; cū hoc scriptura dicat, sicut Deo placuit, sicut voluit, ita cūcta tam in cælo, quàm in terra facta esse & producta. Casus verò rebellionis & spirituum Apostasie, peccati & transgressio-
nis Adam, eorumq; criminum, quæ mali quotidiè perpetrant, authorem Deum facere, ita quidem, vt eius voluntas & æternum decretum harum omnium rerum causa esse asseratur; quàm est crassa ignorantia, & quanta cum Dei ignominia coniuncta, contraq; diuinum honorem quàm euidentis est blasphemia? Quod vnquam sensisse aut dicere voluisse optimū pijsimumque doctorem Augustinum quis credat? Hinc itaq; luce meridiana clarius Caluini ignorantia & diabolica elucet malitia. Quem plurimas, si quis aduertat, diuinæ scripturæ sententias mirè sic contortas inuertere, contraq; verum genuinumq; sensum interpretari reperiet; quas ego tamen in id, quod dixi, quodq; propediem in lucem emittere opus decreui, rejicio & referuo. Nunc vero deinceps, quanta is Iesum Christum Dei filiū, Dominum & Redemptorem nostrum ignominia & probro affecerit, videamus.

CAPVT XXIIII.

VO autem tantummodò, ne sim prolixus, & auditori, lectoriue molestus, in medium adferre decreui, reliquis alteri operi reservatis. Primum erit de eo, quod Epistolam ad Hebræos
H expo-

exponens scripsit, ad quintum caput præcipuè, vbi D. Paulus in orationis, quam Christus parum antè, quàm Iudæis in manus traderetur, in monte Oliuarum ad Patrem direxit, mentionem incidens, Et exauditus est, ait, pro sua reuerentia; quomodo in veteri & vulgata editione legitur. Calvinus autem communem interpretationem in Ecclesia ab omni antiquitate approbatam reiiciens, hanc vocem *ὁ ἄλλος* metum & dubitationem exponit, manifestos siue imprudens siue malitiosè errores committens. Primò, Iesum Christum Dominum nostrum adeò terribili, ait, mortis terrore concussum, vt quasi in desperationem incideret, anxius & sollicitus, ne à morte absorberetur & deglutiretur. Nam his vocibus Latine scribens vñum esse, qui librum habent, videre possunt, quod Gallicè expressit, *il y a englouty*. Maiorem in Christum eiusque dignitatem, blasphemiam vel Ebionem, vel Artemium, vel Paulum Samosatenum, vel horum sectatorem Arrium, vel ipsum denique Mahometem vnquam protulisse non reperio. Nam imprimis Christi diuinitatem inficiatur, conuellitque, talem eum nobis exhibens, qui finem suum ignorauerit, neque securus, planeque certus fuerit, Dei se filium esse, qui vitæ & necis sue potestatem plenà obtineret. An verò ignorabat Calvinus, quæ à Christo antea dicta fuerant, quæue in Euangelio Ioannis cap. 10. referuntur? Propterea diligit me

me pater, quia pono animam meam, vt iterum sumam eam. Nemo tollit eam à me, sed ego pono eam à meipso. potestatem habeo ponendi eam, & potestatem habeo iterum sumendi eam, hoc mandatum accepi à patre meo. Optarem ego, vt hic misera Caluini macipia, nimis ei miserè addicta ac deuota, considerare vellent, quoniam pacto Dominus noster Iesus Christus, ne à morte absorberetur, hæsitare ac metuere potuerit, cum verus & Deus, & homo esset, qui neque cur in hunc mundum venerat, causam vnquam ignorauit, & quem, neque quo mortis genere tollendus esset, neque modus, instrumenta, authores, incitatores, imò ne locus quidem & hora, vbi & quando passurus esset, vnquam latuere. Præterea, si caput nostrum, quod fidei, ac spei nostræ, eiusque certitudinis atque fiduciæ, quam in diuinitate nos habere promissis conuenit, fons est, origo, atque perfectio, si hæsitauit, si exhorruit, vacillauitque, quid nos debilia eius & infirma membra, quantam in nobis dubitationem residere, quàm parum securos, certosque esse oporteret? An verò Esaias aliquis medius & quidem viuus dissectus, ira hunc tamen extremum & maximum dolorem tulit, ac si nullum neque malum, neque poenam persentisceret. Ananias, Azarias, Misael adolescentes, in ardentem fornacem missi, tantum absuit, vt eiulantes animum spemque abiecerint, metuerintque, ne in medijs flammis à morte deglu-

tirentur, vt etiam laudes Deo atque hymnum decantauerint. D. Stephanus lapidibus obrutus, non modò non est turbatus, neque timore contigit, sed pro ijs, qui lapides in ipsum confer- tim iactabant, necisq; eius authores erāt, Deum deprecatus est. Marcellinus cum fratre Diocle- tiani iussu, multis confixus sentibus, quasi do- lores mortemque ridens, latus hunc Psalmum decantabat: Ecce quàm bonum & quàm iucan- dum habitare fratres in vnum. Denique infini- ti alij non Christiani modò, & de vita eterna se- curi, verum etiam gentiles magno animo mor- tem contempserunt: Et ipse Dei filius omnes mortales magnanimitate & constantia longè su- perans, adeò quidem, vt ne ad millesimam qui- dem eius, quæ in ipso fuit, magnanimitatis atq; constantiæ partem pertingere quisquam vn- quam potuerit, illène vt animum, quod Calui- nus ait, desponderit, & in adeò fœdū, abiectum, extremumq; timorem prolapsus sit? Nimium hoc ignominiosum est de Dei filio sentire vel loqui. Cæterum Caluini summam ignorantia malitiæve agè hic contemplemur. Qui ad con- firmandam opinionem suam vsitatam Græcæ huius vocis δὲ λαβείας interpretationem immu- tat; quæ omnium Græcæ linguæ peritorū iu- dicio, metum, cautionem, reuerentiam atq; pi- etatem denotat, hoc est, cultum, officiumque, quod Deo primum, tum parentibus, & demū honoratis, & in dignitate aliqua constitutis vi-

ris

ris debemus. Est, vbi & hanc eius vocis signifi- cationem, vt ab officio & ratione discessionem designet, reperias; neq; reperies tamen, vbi ig- nominiosum huiusmodi aliquè seu timorem, seu metum, qui ex animi pusillanimitate ob im- minens aliquod periculum proficiscatur, sed v- bi honestum ex amore & reuerentia natum ti- morem potius significet, quo erga quenquam ob eius dignitatem atq; excellentiam plerum- que afficimur. Quod ex voce δὲ λαβείας, quæ ho- minem religiosum atq; verecundum denotat, magis etiam fit perspicuum. Calvinus autē non pro honesto huiusmodi timore, sed in peiorem partem detorquens, pro horrore atq; tremore accepit, quo quis ob ineuitabile aliquod pericu- lum quasi desperabundus concutitur, cui qui- dem anxium atq; atrum epitheta dari consueue- runt, qualem in Christo Iesu Domino nostro horrorem fuisse nemo sanctorum Doctorem vnquam admisit. Sed alterum etiam insignem errorem in sua versione committit, propositi- onem δὲ pro omninò aliter, quàm Græcè docti viri omnes, interpretans, Neq; enim πρὸς pro δὲ, quod à significat, vel ab, vsurpatum vs- quam reperias. Vbi si quis mihi obijciat, nō in- ueniri quoq; vbi (pro) vt est in vulgata versio- ne significet; huic primum respondeo, præsta- re multò, satiusq; esse, eum vocabulorū vsū, qui tempore confirmatus sit, & ab ecclesia rece- ptus, retinere, quàm temerè, nulla necessitate

H 3

effla-

efflagitante sic immutare ac detorquere, vt contra Dei eiusq; filij Iesu Christi honorem atque gloriam vsurpentur. Deinde si Calvinus tanta fuit eruditione præditus, quantam illi Beza affingit, an non *ἐπεὶ* interpretari, pro, vel, iuxta, posse, obseruare potuit, sicut *ἐπεὶ* ἰσὺς ὁσίας, ex æquis viribus versum legimus? quid vetet igitur, vt non hoc etiam loco *ἐπεὶ* ὁ βλάβηας, per ex, vel pro, reddatur? Ad hæc, si Caluino hunc locum genuino sensui restituere studio fuit, quid est, quod tanta temeritate & audacia ad textū adijciat pronomen hoc, suo? Ait enim, ex auditum fuisse à suo timore, quamuis minime sic quidem, sed absq; pronomine hoc *αὐτῷ*, tantum *ἐπεὶ* ὁ βλάβηας, pro reuerentia, Græcus codex habeat. Nimis fortassis vrgere hunc locū videbor, & diutius immoratus esse, sed hoc feci præcipuè, vt Caluini huius, quem Beza super omnes, qui fuerunt vnquam, omnium temporum doctos euexit, aut inscitiam, aut malignitatem, aut simul vtrinq; euincerem, ac clarè spectandam exhiberem. Addicant se verò deuocantque, qui volent, Caluini doctrinæ, eiusque hæresin propugnent, ego referam, quæ ex scriptura sacra, & sanctorum Patrum ac veterum Doctorum, qui S. Apostolis proximè successerunt, sententijs super has Iesu Christi preces, & Apostoli hunc ad Hebræos locum, collecta habeo. Ante omnia verò hoc notare conuenit, eam Christi orationem non esse per eos, qui

qui audierunt, præsentēsque fuerunt, in scripta relatam. Sunt enim hæc gesta, & à Domino nostro Iesu Christo verba hæc in monte Oliuarum prolata, quò non nisi tres ex suis discipulis adduxerat, reliquis Gethsemani relictis. Et hi tres tamen longè ab eo semoti, quantum iactus est lapidis, & graui etiam somno pressierant. Itaque Spiritus sanctus, cuius instinctu & inspiratione non per falsos, sed veros syncerosque verbi Dei ministros hæc scripta habemus, instruere nos per hanc orationem, & manifestam nobis facere voluit Christi Iesu Domini nostri dignitatem, magnificentiam, excellentiam. Qui, vt eodem quinto capite Epistolæ ad Hebræos scriptum legimus, in diebus carnis suæ, hoc est, vestitus substantia & natura humana, ab hominibus nihili habitus, à Iudæis verò etiam tanquam improbus aliquis ac latro tractatus, preces, supplicationesque ad eum, qui posset illum saluum facere à morte, cum clamore valido & lachrymis obtulit. Non profugit ergo in procul remotas terras, non in sylvas, aut desertaloca, aut in obscura se antra abdedit, neque angelis ministris suis mandauit, vt se conatibus inimicorum suorum opponerent, illis vel cecitate percussis, vel confutis, vel planè euerfis; sed ad Deum patrem suum conuersus, illū orauit, & non ex abiecto aliquo, mulieb. i. pusillanimi, horroris & anxietatis, ne à morte absorberetur, pleno ti-

more, verum morti multo magis, quam ab æterno ad redimendum genus humanum ordinatæ esse nouerat, se generosè offerens, in hæc verba prorupit: Pater, si possibile est, transeat à me calix iste, veruntamen, si non potest hic calix transire, nisi bibam illum, fiat voluntas tua. Vbi spiritus sanctus nos instruit, duas in Iesu Christo Domino nostro naturas, diuinam & humanam fuisse, quarum hæc corpore constans, necessitatibus naturalibus obnoxio, & rationali anima, actiones omnes naturales efficiebat, omnia ad huius naturæ conseruationem necessaria appetens amplectensque; ab alijs autem eidem naturæ aduersis atque contrarijs rebus abhorrens; quales sunt afflictiones, passionis, cruciatus, & denique mors, quæ ipsam naturam humanam destruit & dissoluit; quæ ergo homo erat, mortem ipse exhorruit. Quo idem Spiritus sanctus errorem Eutichetis, apud Constantinopolim Abbatis, confutare voluit, qui tertius post Manetem & Apollinarem, de Iesu Christo docendum & defendendum sibi sumpsit, non humanum, sed cœleste illum corpus habuisse, quod ad instar solaris radij per virginis corpus pertransierit, ita ut nequaquam tamen eius substantiæ particeps efficeretur; imaginarium & phantasticum Domino nostro, & nulli passionibus obnoxium corpus sic attribuens. Aduersus quam hæreticorum opinionem, ut ostendat Christum & verum hominem, & verum Deum fuisse,

fuisse, hanc eius orationem in scripturam sacræ referri spiritui sancto visum est, ex qua constare posset, duplicem in eo voluntatem fuisse, humanam alteram, qua mortem refugerit, & diuinam, secundum cuius præscriptum ratio directæ ad Dei se voluntatem conformabat. Rursus, quàm huius innocentis mors necessaria esset, qua nisi intercedente humana natura imperfecta permāsisset, & sine spe aliqua resurrectionis, declarare Spiritus sanctus hoc sermone etiam voluit. Et idcirco, si possibile est, aiebat: at cum possibile non esset, Deo se totum permittit, resignatque, quem nunquam deseruit, & à cuius voluntate nunquam discessit, sicut enim vna est vtriusque potentia, eademque sapientia patris atque filij, ita vna vtriusque eademque voluntas est. Atque hæc quidem vera & legitima huius loci expositio est, cum priscorum & orthodoxorum Patrum doctrina consentiens, quam veri & legitimi Ecclesiæ filij sequuntur. Caluini illam alteram sequantur, qui se ad falsam eius doctrinam hæresimque adiungere, eique se consecrare volent.

CAPVT XXV.

Alius in super insignis locus est, in quo nimis clarè suam ille inscitiam malitiamque prodidit. Nam ceteras, quarum plurimæ sunt, contrarias & inter se pugnantes sententias, quod ab alijs obseruatæ collectæque sint, ex eius libris repetere

H 5 re sue

re supersedeo: at de hoc eius errore à nemine scriptum quidquam existimo, qui est de Iesu Christi ad inferos descensu. Hic enim fidei articulus non minus momenti atque ponderis ad Christi excellentiam potentiamque comprobendam habet, quàm alij illi, qui de eius sunt Natiuitate, Resurrectione, & in cælum Ascensione. Quod licet ita sit, Calvinus tamen, vel Sathanica malitia, vel nimis stupida insecitia, vel vtraque ex causa occultare illum & suppressere conatus est. Illa verò semper fuit Dæmonis malitia; vt in omnes partes & occasiones intensus sedulò vigilaret, Dei & filij eius Domini nostri Iesu Christi gloriâ & honorem quemadmodum obscurare posset; ad quam rem tanquam instrumenta quædam & ministros nullo non æuo homines superbos aliquot, arrogantes, ambitiosos excitauit atque adhibuit, excogitans suggerensque eis peregrinam aliquam & absurdam interpretationem ad damnatas iam olim per sanctos & orthodoxos Episcopos hereses rursus introducendas. Sic Arrij linguam exacuit, vt subtiliter disserere, proponere, atque suadere eundem errorem posset; quem Ebion, Artemius, & Paulus Samosatenus contra filij eandem, quam cum patre habet substantiam, prius disseminauerant; cautè tamen, alijs vocibus excogitatis atque substitutis, quibus iam olim cognitum damnatumque Ebionis & sociorum eius vi-

rus

rus, ne agnosci posset, tegetetur. Nulla igitur Arrius huius dictionis *ὁμοούσιος*, quod est, eiusdem substantiæ, mentione facta, Deum aiebat non esse Patri coæternum, sed Patrem ante Verbum fuisse, quanquam Verbum (sic enim ipse loquebatur) *ὁ ἐκ ὧν* esset, hoc est, ex rebus non existentibus; quasi dicere vellet, quòd ex rebus creatis non esset. Quibus verborum inuolucris tacitè Iesu Christi diuinitatem negabat. Cæterùm hanc eius fallaciam & imposturam Alexander Alexandriæ Episcopus statim agnouit, agnitamque damnavit; quod dictum à nobis etiam antea est. De hinc Sathan quendam Photinum, qui erat presbyter, suscitauit, qui, vt falsam doctrinam suam, quam cogitabat in Ecclesia ferere, fuso aspergeret, nouoque colore obductam alia forma conspiciendam exhiberet, Arrianos simul & Orthodoxos reprehendens, non minus horum, quàm illorum doctrinam damnabat, & interea tamen Ebionis eiusque sectatorum hæresim ex Orco reuocabat: Nam dictionem *λογος* in Euangelio Ioannis, decretum & prædestinationem humanæ redemptionis, & vitæ æternæ per homines ex Virgine natum restitutionem interpretabatur. Sed hic, vnà cum erronea hac & falsa interpretatione à Basilio Ancyrano, in Galatia Episcopo, est confutatus. Denique, vetus est hoc Sathanæ stratagemata, hæreticos semper aliquos excitare, qui falsis scri-

scripturæ sacræ interpretationibus honorem Christi Domini nostri obsuscant, erroresq; in Ecclesiam introducant: Quod nostro etiã tempore in Caluino experti sumus, qui cum multis locis, tum præcipuè hac falsa versione, dum illud, Descendit ad inferos, ipse, Positus est in sepulchro, reddidit, Iesu Christi gloriæ multū detraxit. Cum autem idcirco à quodam sub annum Domini 1552. reprehensus esset, qui hanc ei nimis fœdam & vitiosam battologiam exprobrabat; suffecisse enim, quod in Symbolo præcessisset, mortuus est & sepultus, neq; per hæc verba, positus est in sepulchro, idem repetere opus fuisse; eius rei causâ Catechismos istius editionis, quoscunq; potuit, suppressit, & de hoc Christi Domini nostri descensu mentionem nullam in eis reliquit, qui sub annum 1562. impressi fuere, vt enormes illas suas prioribus editionibus insertas sententias aboleret. Quo facto malam & Diabolicam suam mentem, malū animū in apertum protulit, non absimilis illi, qui post vulnus alteri inflictum pugionem magna celeritate abscondit, manumq; citissimè retractam in sinum recondit, ne videatur is esse, qui vulnus inflixerat. Sed benè habet, extant etiamnum & reperiri possunt vetera prioris editionis Catechismi illius exemplaria, in quibus Ministrum hoc modo puerum interrogare reperias: *Quid est, quod de eius ad inferos descensu adiectum est?* Et respondet puer, *Nimirum hoc est.*

est, quod non tantum mortem naturalem sustinuit, quæ est separatio corporis & animæ, sed quod animæ quoq; eius mirabilibus angustiis constricta conclusaque fuerit, quas S. Petrus dolores mortis appellat. Deinde Minister prosequitur, ob quamnam hoc rationem, & quomodo factum sit interrogans: Ad quod Puer, Idcirco videlicet, quia se Deo presentabat sistebatq;, vt ei peccatorum nomine satisfaceret, necessarium fuisse, vt horribiles has conscientie angustias experiretur, non secus, ac si derelictus a Deo esset, imo vero, quasi Deus illi iratus fuisset, atq; in illa abyso constitutum exclamasse: *Deus meus, Deus meus, vt quid me dereliquisti?* Et paulò post hoc insuper adiungit: *Necesse fuisse, vt sic illum Deus affligeret, vt impleretur, quod per Esaiam fuerat prædictū, quod nimirum Dei manu propter peccata nostra percussus sit.* Nos autem, vt hæc confutemus, à postrema eius sententia ordiemur, qua affirmat; idcirco Christum afflictum sic, tractatumq; esse, vt, quæ Esaias prædixerat, adimplerentur: vbi crassam suam inscitiam prodit, quod faciunt etiam, in eoq; ipsum imitantur alij eius sectatores, dum multos ex Euangelio similes locos, Hoc autem factum est, vt impleretur, quod dictum est, ipsi vertunt explicantque: *Hoc ob hunc finem factum est, vt adimpleretur &c.* Nō se autem ipsum oportuit, obseruasseq; vocem, vt, non semper idem, quod Gallis *a fin* significare, tanquam finalem causam reddat, ob quam aliquid factum sit, sed nonnunquam etiam earum rerum, quæ prædictæ

etæ sunt, aut quæ post futuræ sint, euentum, & vt sic loquar, subsequutionem ea denotari atque exprimi. Sicut exempli causa, quod Psalmo 50. legimus: Peccaui, & malum coram te feci, vt iustificeris; non quidem, ob hunc finem atque causam, vt iustificeris, ego peccaui, sed post vel ex meo peccato subsequutum est, vt tua iustitia appareret, & quàm esses in promissis tuis constans & fidelis, contra quàm homines de te iudicabant, manifestum fieret; cum nimirum illi arbitrarentur, quod ob meum peccatum me deserturus esses, & à te repulsurus, sicut, qui me præcesserat, Saulem abieceras, & à te repuleras. Similis apud Paulū in Epist. ad Rom. 5. cap. locus est: Lex subintravit, vt abundaret delictum; quod non sic accipiendum est, quasi eo fine, & ob eam causam lex ingressa dataq; sit, vt peccatum magis abundaret, sed sic euenit, vt postquàm data lex est, delictum etiam magis, quàm prius, cresceret, augeturq;. Ad eundem planè modū de Christo Iesu dicendū est, quod passus multa sit, & in vita sua fecerit, per Prophetas antè prædicta, non quidem eius rei gratia, & ob eum finem, vt Prophetiæ adimpleretur; sed euenit, factumque sic est, vt à sanctis Prophetis denunciatae prædictiones, per Christum in suis passionibus, eiusque rebus gestis adimplerentur. Vbi duas res, quæ in passione Domini nostri simul reperiuntur, notare atq; discere nos conuenit, quarum S. Petrus secundo Actorum

cap.

cap. meminit; quæ sunt, Præfinitum Dei ac determinatum consilium, deinde eius præscientia: quæ duo inter se differunt. Quasdam enim res Deus in æterno suo consilio definierat, decreueratq;, quale est, quod se Christus per crucem humiliaturus esset, & mortem perpassurus; alias autem præuiderat, vt quidem omnia futura illi præsentia sunt, iniurias nimirum, blasphemias, calumnias, quas Iudæi filio suo illaturi essent: hos autem æterno decreto in suo consilio non ordinârât, prædestinârâtque, sed præsciuerat tantummodo, seu præuiderat. Prudenter autem hæc duo distinguenda veniunt, Decretum siue consilium à Deo ordinatum & definitum, eiusque Præscientia. Quorum ex eo differentiam intelligere possumus, quod Iosepho Iacobi filio accidit, vt hoc historia Geneleos enarrat: Fratres ille suos post mortem patris turbatos, & metu sollicitos, ne memor iniuriæ esset, quam ab eis acceperat, blandè atque leniter alloquitur: Nolite timere, hoc enim ex Dei ordinatione & definito consilio fuit, quod in Aegyptum ego venerim, vbi ille me exaltare, & in hoc dignitatis gradu collocare determinauit. Et hoc quidem decretum definitumque Dei consilium fuit: At neutiquam illud quoque, quod in eum fratres sæuierent, crudelitatiq; in illum exemplum ederent, quod tamen præuiderat. Quod verò Calvinus docet, eiusque sectatores obstinatè tuentur, Deum

Deum determinasse, decreuisse ac prædestinasse Adæ lapsum, quomodo cæteras res omnes, quæcunque in mundo committuntur & fiunt, falsa opinio est, & iam olim ab Ecclesia damnata. Quamcunque enim excusationem, prætextum, suffugium Calvinus eiusque complices querere atque obijcere tentent, negare non possunt, sic cum loquuntur, hoc se quoque dicere, Deum peccati autorem esse. Sed hac de re verior tractatio in eo opere sequetur, quod Deo bene iuvante post hoc me editurum recepi. Iam Calvinus etiam audacter in Domini nostri honorem & gloriam per hoc impingit & blasphemus est, quod ea illi attribuat, quæ in eo neque fuerunt unquam, neque esse potuerunt, synderesim, remorsum, compunctionem & coarctationem conscientie: Nam optime sibi conscius, & de sua integritate atque innocentia certus, confidenter Iudæos appellans: Quis, inquit, vestrum arguet me de peccato; & alibi rursus: Venit Princeps huius mundi, tanquam me meaque opera exploraturus, & in me non inuenit quicquam, quod arguat. Sed tempus est, ut loquamur de eiusdem Domini nostri Iesu Christi ad inferos descensu, qui ex præcipuis Catholicæ fidei articulis vnus est, non minus gloriam Christi illustrans, quam illi, quibus resurrexisse eum, & in cælum ascendisse credimus ac profitemur.

CA.

CAPVT XXVI.

De quo Christi Iesu Domini nostri animæ ad inferos descensu Propheeta Dauid sic vaticinatus est Psal. 15. Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis Sanctum tuum videre corruptionem. Quæ verba B. Petrus Act. 2. de Iesu Christo accipit atque exponit, Cuius anima, cum ad inferos descendisset, detineri in locis profundis sub potestate Principis tenebrarum nequaquam poterat; sed postquam prædicasset, & manifestum fecisset suæ diuinitatis potentiam, gloriose ad corpus redijt, assumptaque rursus carne, quæ in sepulchro iacebat, resurrexit, presentibus sepulchri custodibus, & Demonibus, ipsaque morte inuitis. De hoc eodem ad inferos descensu, & quemadmodum his, qui illic detinebantur, prædicarit, idem Petrus in priori sua Canonica epistola cap. 3. scribit, quod Iesus Christus Dominus noster mortuus secundum corpus & viuens spiritu, spiritibus, qui erant in carcere, veniens prædicauit, hoc est, ijs, qui erant sub potestate mortis & Diaboli: prædicauit, inquam, incredulis & iustis, & illis quidem, qui Noe tempore increduli fuerant, non ut eos conuerteret ad fidem, sed de incredulitate conuictos, asperè redarguit & increpauit: iustos verò, eos scilicet, qui ad penas peccati originalis pendendas tantummodò in limbo detinebantur, consolatus est, & gloriæ fecit

fecit participes. Et cap. 4. multò etiam clarius testimonium de hac Christi apud inferos prædicatione idem Petrus protulit. Loquens enim de impijs, qui pios iustosque calumniabantur, quòd à peccatis se vitijque reprimerent ac renocarent: Rationem, inquit, ei reddent, qui paratus est iudicare viuos & mortuos. Propter hoc enim & mortuis euangelizatum est, vt iudicentur quidem secundum homines in carne, viuant autem secundum Deum in spiritu. Quo significare voluit, quòd Iesus Christus prædicatione sua apud inferos facta, iudicem se viuorum atque mortuorum declarauit, manifestauitque in eo nimirum, quòd impij in carne, secundum quam vixerunt, iudicati sint & damnati: iusti autem propter spiritum, quem diuino munere in via ducem secuti sunt, vitam æternam adipiscantur. Fateor rem hanc intellectu admodum esse difficilem, sed præstat, cum non intelligas, hoc ipsum ingenuè profiteri, quàm malè interpretando Iesu Christi gloriam obscurare, aut deprimere, & scripturam à genuino in alienum sentum detorquere, idque ostentandi ingenij causa, neue quicquam ignorasse, sed vt omnibus numeris absoluti, & Dei spiritu insigniter & perfectè dotati atque illustrati doctores esse videamur. Qualem Caluinum fuisse Theodorus Beza nugacibus suis ineptijs & nimis apertis mendacijs, per summam impudentiam & frontem erubescere nesciam,

per-

persuadere contendit. Atque possem ego multa alia scripturæ loca, à Caluino in suis operibus minus benè versà, & peius etiam exposita proferre, sed cum plerique docti & ingeniosi viri ea iam dudum attigerint, & quendam breui proditum satis sciam, qui eius errores atque inscitiam copiosè sit demonstraturus. Et demum, ne nimium ego prolixus, lectoriq; molestus sim, huic libello finem imponam, per quem mihi propositum fuit in apertum proferre, atque efficere, vt orbi vniuerso paterent, & cognosci ab omnibus possent, vita, mores, sathanicæ imposturæ atq; fraudes, demùm mors Caluini, qua iurans, blasphemans, execransque Deum, & extrema cum desperatione extinctus, ex hac vita migravit: quæ causa fuit, vt ostium occluderent, & ad eum inuisendum neminem admitterent, ne videlicet occasio rudibus & miserè seductis aperiendi oculos suos hinc daretur, qui eius doctrina capti, eiq; nimium additi, contrarium, quàm quòderant persuasi, cernere atque instrui sic potuissent. Nunc finem impono, & claudo hoc opusculum, humiles & synceros Dei, eiusq; Ecclesiæ Catholicæ filios exhortans, hunc vt tractatum nostrum sibi esse antidoton velint, applicentque tanquam præseruans aliquod pharmacum còtra pestilentem & venenatam Caluini doctrinam, Theodori Bezæ ineptijs tectam & fucatam, cui hoc studium est, vt spiritum tenebrarum in angelum lu-

eis, & lupum in agnum transformet, atque ex Mulo Elephantem faciat. Deum autem precor, ut rudes & idioræ, miserè à recta salutis semita abducti, & dæmonis fraude erroribus immerfi, oculos mentis suæ aperiant, videantq; quantum à recta regiaque via deflexerint, & quemadmodum, cui mordicus adherent, secta indies magis ac magis euanescat; ipsorum verò, qui sectæ Principes sunt & capita, conatus atq; studia, non modò scilicet successu destituantur, sed contra ipsorum vota semper cedant; quod manifestum satis indicium esse potest, Deum, qui illorum conatus semper irritos reddit, prosperum eis successum negans, minimè quoque harum nouationum authorem esse. Dicant enim mihi: Dux Bipontinus cum suo equitatu Germanico, quem in Franciam, ad eam flamma, igniq; vastandam, diripiendamque, hoc tamen prætextu, quasi Religioni succursurus, introduxerat, quem exitum habuit? Heluetij & Geneuenses, à Theodoro Beza sollicitati inductique, ut Lugdunum & Lugdunensem Prouinciã inuaderent, quò deueniunt? Matisconense oppidum & Franciæ ciuitates aliæ, astu ab eis interceptæ, quid est, quòd in eorum imperio & potestate non permanserunt, si à Deo factum est, ut in eorum potestatem venirent? Cathelnau, Renaudie, & Vilemougis, cæteri que coniurationis socij, qui authore atque infligatore Caluino, in necem adolescentis Regis conspirarant, quem

quem suæ coniurationis successum inuenerunt? conatus quò euasit? Certè euentus, fœdusque eorum, exitus & mors ignominiosa amplum satis testimonium perhibuit, à Deo non fuisse missos, sicut Iehu missum ad tollendum Achab & omnem eius progeniem internecione delendum, liber 4. Reg. cap. 9. commemorat. Poltro, qui suafore Theodoro Beza apud Aurelianum, nobilem, generosum, & strenuum Principem, Franciscum Lotharingum, Guisæ Ducem per fœdam proditiõem ex insidijs aggressus occidit; si Deus ei huius consilij auctor fuit, cur non euasit saluus, sicut Deus Aioth, qui Eglon Regem Moab interfecerat, eripuisse, in lib. Iudic. 3. cap. legitur? Denique pacis & publicæ tranquillitatis illis hostibus, qui contra Regnum, ipsiusque Regis sui, cui ex sacramento, quo ei erant obstricti, obedientiam & fidelitatem debebant, vitam nefariè coniurauerant, quàm faustus D. Bartholomæi, Anno gratiæ 1573. festus dies illuxit? Absit verò, ut probem multis bonis & innocentibus tum illatam necem, eamque stragem, quæ diaboli fraude atque malitia per certa Franciæ loca oppidum nimis quàm crudeliter edebatur. Hoc tamen constanter atque liberè profitebor, quicquid siue sentiant, siue scribant nonnulli, Calvinianam sectam professi, neque illis vicissim, qui fidem fallant, & sanctè promissa non præsent, officiumque deserant, quæ promiserant, seruanda esse.

se. Quod restat, omnes ego, qui Dei spiritu aguntur, cuiusvis etiam status sint atque ordinis, rogatos atque obtestatos volo, ut assiduo pioque studio Deum sedulo precentur, ut veros is doctores legitimosque pastores, qui salutis viam sincere monstrant, & ab omnibus Ecclesie agrum erroribus abusibusque repurgent, Ecclesie suae donare dignetur, Regi quoque nostro, ceterisque Regibus ac Principibus omnibus sanctum suum spiritum largiatur, sapientiamque ad diuinam eius, æquissimamque voluntatem cognoscendam instillet, ei que ut obedire ac in officio, in Dei timore, veraque religione subditos continere queant, sua gratia assiluat, que adiuuet. Cui Deo, Creatori, Redemptori & Saluatori nostro, sit gloria, honor atque laus in omne æuum.
Amen.

P I N I S.

中
卷
第
一
冊
第
一
頁

卷一

